

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ



**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 2 (2024)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/QWNJ5612>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Каббасова А. Т., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,	<i>д.п.н., профессор</i>
Бекмағамбетова Р. К.,	<i>д.п.н., профессор</i>
Самекин А. С.,	<i>доктор PhD, ассоц. профессор</i>
Син Куэн Фунг Кеннет,	<i>д.п.н., профессор (Китай)</i>
Желвис Римантас,	<i>д.п.н., к.псих.н., профессор (Литва)</i>
Авагян А. В.,	<i>д.п.н., ассоц. профессор (Армения)</i>
Томас Чех,	<i>д.п.н., доцент п.н. (Чешская Республика)</i>
Омарова А. Р.,	<i>технический редактор</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

© Торайгыров университет

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ,
ІТ-ТЕХНОЛОГИЯЛАР
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ,
ІТ-ТЕХНОЛОГИИ
MODERN EDUCATION TECHNOLOGIES, IT-TECHNOLOGIES

Akatyev N. V.

Modern state of application of AI technologies
in chemical education: problems and approaches4

Шрымбай Д. А.

Жаппай ашық онлайн курстарды пайдалану..... 17

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСТЕМЕСІ
ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ
THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION

Yergaliyeva A. B., Kaibullayeva A. A.

Analysis of scientific approaches to the development
of foreign language communicative competence26

Мамырова Ф. Н., Ниязова А. Е.

Когнитивно-лингвокультурологический подход
в обучении иностранным языкам в вузе39

Меңлібай П. Қ., Мусабаева М. Н.

Географияны оқытуда жаңа технологияларды
интеграциялау: 7-сынып тәжірибесі52

Смагулова Б. Т.

Проблема выбора методов и форм обучения для формирования
практических навыков на курсе «Философия»67

Авторлар туралы ақпарат80

Авторларға арналған ережелер..... 83

Жарияланым этикасы.....95

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ,
ІТ-ТЕХНОЛОГИЯЛАР

SRSTI 14.35.07

<https://doi.org/10.48081/QEWS3041>***N. V. Akatyev**M. Utemisov West Kazakhstan university,
Republic of Kazakhstan, Uralsk*e-mail: nikolay.akatyev@wku.edu.kz**MODERN STATE OF APPLICATION
OF AI TECHNOLOGIES IN CHEMICAL
EDUCATION: PROBLEMS AND APPROACHES**

The integration of artificial intelligence (AI) technologies into education systems has been a transformative force across multiple disciplines, with chemistry education proving particularly fertile ground for innovation. As we consider the prospects of AI in chemistry education, it is important to recognize the unique opportunities and challenges that this integration brings. AI technologies, ranging from machine learning algorithms to advanced simulation tools, offer unprecedented opportunities to improve the way chemistry is taught and learned. By introducing interactive content, personalized learning experiences, and improved visualization techniques, these technologies not only enable deeper understanding of complex chemical concepts but also transform traditional teaching methods. This article examines the current state of AI applications in chemistry education and highlights the significant benefits and potential future developments that could further transform this field. As AI continues to advance, its role in educational contexts, particularly in chemistry, promises to be both transformative and far-reaching, paving the way for more effective educational technologies.

Keywords: chemistry, artificial intelligence, chemistry education, modern education trends, methods of teaching chemistry.

Introduction

Digital technologies have been used in chemistry education for several decades, and their relevance has recently become increasingly important. In

current year, V. Ananikov identified 20 main areas of application of artificial intelligence (AI) in chemistry [1]. Among other things, it highlights that AI technologies significantly improve chemistry teaching through the integration of digital platforms and simulation software. These technologies, particularly through virtual and augmented reality (VR and AR), provide educational experiences that are engaging, safe and accessible. This approach not only improves the quality of chemistry education, but also equips researchers with the skills and knowledge they need to succeed in today's scientific world. The use of digital technology in chemistry teaching has been proven to improve the quality of teaching from a technical, cognitive and social perspective. In addition, a study on the impact of a proposed science curriculum based on digital technologies found that the experimental group that used digital technology-based lessons showed higher motivation to learn science subjects and achieved better learning outcomes [2]. A systematic review of the literature revealed that VR and digital learning applications are commonly used, indicating the spread of pedagogical innovations associated with new technologies [3]. This clearly shows that the use of digital technologies is crucial for teaching chemistry today.

Materials and methods

In this work the main focus was shifted to the process of literature collection, evaluation, and synthesis. Research methods of systematic review of international high-level scientific literature using the ASC, Wiley and RSC databases over the last two decades were used, followed by a sampling of the most frequently cited qualitative research findings. Research protocol included the comprehensive literature search using the keywords in above databases.

Results and discussion

Figure 1 represents a chronology of the integration of digital technologies in chemistry education from the 1990s to the present.

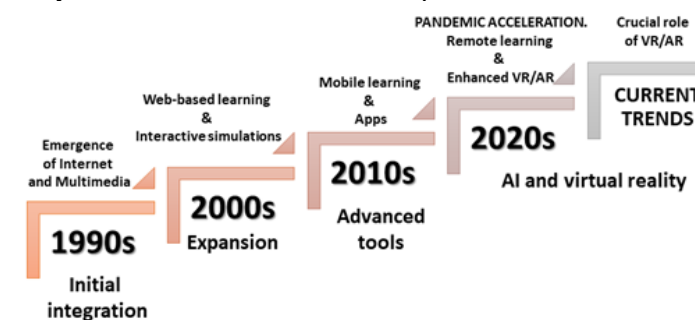


Figure 1 – The chronology of the integration of digital technologies in chemistry education

Digital technologies first found their way into chemistry lessons in the 1990s, influenced by the emergence of the Internet and multimedia tools. The 2000s were followed by a period of growth in web-based learning platforms and interactive simulations that enhance the educational experience. The 2010s became an era of more sophisticated digital tools, including the introduction of educational applications on various mobile platforms (iOS, Android, WindowsOS), specifically designed for the study of chemistry using smartphones and tablet computers. In the current era of the 2020s, new directions in chemical education focus on integrating AI and VR technologies, providing an immersive and interactive learning experience, including distance learning [3].

One of the first educational platforms on the Internet was YouTube video hosting. Teaching on YouTube presents a unique landscape with its own opportunities and challenges, particularly when it comes to understanding the specific needs and intent of audiences, providing high-quality content, and balancing quality and quantity. Ruiz-Morillas examined the digital landscape of YouTube teaching compared to traditional face-to-face teaching, which provided insight and guidance for teachers to create and develop a chemistry teaching channel, taking into account the diversity of the audience for a global reach of teaching [4].

The COVID-19 pandemic has significantly accelerated the introduction and integration of digital tools and methods and led to global changes in chemistry education. This had a significant impact on the use of digital technologies in teaching. Traditional methods were used less during the lockdown, while mobile learning was used more [5]. The transition to distance learning required the rapid adoption of digital technologies, which were crucial in maintaining educational continuity during the pandemic. The sudden shift to digital learning highlighted significant technological inequalities, particularly among students from different socio-economic backgrounds. This inequality affected access to digital resources and the overall effectiveness of distanced learning in chemistry [6].

The pandemic forced teachers to quickly adapt to online teaching including the use of various online platforms, digital simulators, and virtual laboratories [7]. Teachers have had to rethink their teaching strategies to better adapt to the online format. The experience also highlighted the importance of teacher training in digital tools and pedagogical methods suitable for online teaching and has led to a better understanding of how digital tools can improve teaching and learning and stimulated discussions about the best ways for integrating of IT into chemistry education [8].

The integration of tools like ChatGPT into education is changing the landscape of chemistry teaching and learning. As an AI-driven platform, ChatGPT offers a

dynamic and interactive approach to chemistry teaching, enabling personalized learning experiences and instant feedback. This technology not only supports the traditional educational frameworks but also improves the accessibility and efficiency of learning chemical concepts. ChatGPT's chatbot has quickly gained global attention as the easy and instant access and use of AI has become widely available. The chatbot can be given very complex tasks, including those from chemistry lessons, which it processes in detail and (partially) correctly. These new and comprehensive possibilities offer both for teaching and learning [9].

Nevertheless, in the field of education, ChatGPT has become a topic of debate. Students' experience of a ChatGPT enabled final exam in a non-majors chemistry course was investigated by Holme. During investigation students were asked to compare their paper to one produced on the same topic by ChatGPT. It was revealed that essay whritten by the ChatGPT did not read as «human-like», because of using more intricate words, and often did not include enough science to support its arguments [10]. It was also shown that ChatGPT, have the potential to help students learn mechanistic aspects of organic reactions through the generated responses. Study findings show that responses are fully explain reaction mechanisms and the majority contain predominantly accurate explanations of chemical phenomena and identification of nucleophiles and electrophiles [11].

However, introducing ChatGPT into chemistry education is not without challenges. Issues such as technological inequality and the need for comprehensive teacher training stand in the way of full integration. Despite these challenges, the continued development and adaptation of ChatGPT in educational institutions promises a more engaging and effective learning environment for students and paves the way for an innovation in chemistry education [12]. In the most of studies, the attitudes of students towards artificial intelligence distributes from enthusiastic to indifferent and cautious. However, after the first experience, most of the students declared themselves adopters of the new technology [13]. Nevertheless, there are risks that individuals may become over-reliant on AI, that can result a reduced capacity for critical thinking, or a decline in memory retention. Therefore, further research into the long-term cognitive effects of interacting with advanced AI models.

The use of AI in chemistry curriculum creation is an emerging area that leverages technology to improve educational content. Figure 2 shows how AI technologies can be used to improve the content and delivery of chemistry curricula, making education more effective and adaptable to student needs.

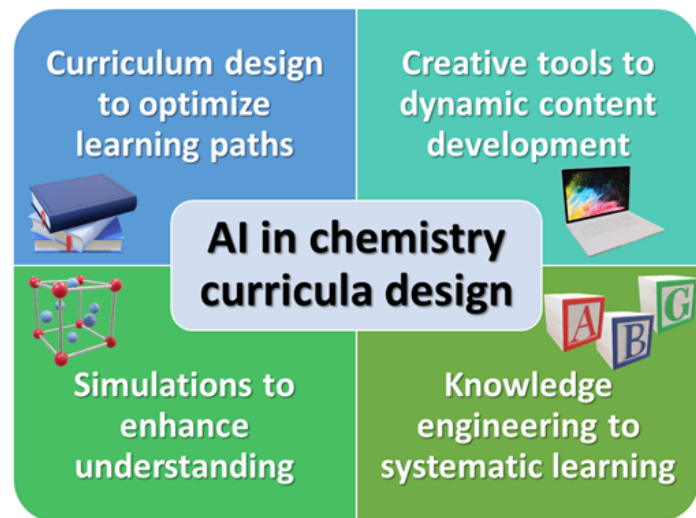


Figure 2 – The application of AI in chemistry curriculum design

As can be seen, AI helps optimize learning paths through curriculum design by analyzing educational data to tailor the curriculum to better meet student needs and improve learning outcomes. It also facilitates the creation of dynamic content that adapts to changes in educational standards and student performance, ensuring the curriculum remains relevant and engaging. The possibilities of ChatGPT-4 to improve their lesson plans for the Thomson, Millikan, and Rutherford historical experiments were explored by Clark. As a result, only limitation of ChatGPT-4 was its ability to create images or visual aids. Overall, it was found that the chatbot can support, but not replace, a lecturer [14].

Integrating AI into traditional chemistry curricula development also poses several challenges both for technical and pedagogical aspects. One of the biggest technical challenges is the lack of existing infrastructure and resources to support AI technologies in many educational institutions. This includes hardware such as computers and software as well as the expertise required to effectively implement and maintain AI systems [15]. From a pedagogical perspective, there are concerns that integrating AI into curriculum design could overshadow traditional learning methods. Therefore, teachers need to strike a balance when using of AI tools without diminishing the importance of fundamental chemistry concepts and practical laboratory experiences [16]. Ethical issues such as data protection and

the digital divide also pose significant challenges as they require careful planning to ensure that all students have equal access to AI-powered education [17].

AR and VR technologies are increasingly being integrated into chemistry education, improving student engagement and understanding through interactive simulations of chemical structures and experiments [3]. AI-driven VR and AR tools enable students to visualize and interact with molecular structures and chemical reactions in three-dimensional space. This skill transforms abstract chemical concepts into tangible and understandable visual experiences, significantly contributing to better comprehension and retention. In particular there are already several examples of the successful use of virtual reality technologies in teaching organic chemistry [18]. The VR system allows students to conduct virtual experiments, while observing chemical reactions in a simulated 3D environment. Students can interact with virtual chemical apparatus and observe reactions in real-time (Fig. 3).



Figure 3 – Student immersive experience in VR chemical reaction simulation (adopted from [18])

Students and teachers also use different software to analyze chemical data and predict results using machine learning algorithms. By analyzing student performance data, these algorithms can tailor the pace and style of content delivery to individual learning preferences, ensuring each student can learn at their optimal speed and manner [19]. In particular, AR has the potential to increase students'

motivation, interest and attitude towards learning chemistry by making the learning process more interactive and immersive [20]. This integration of AI into chemistry education not only promises better educational outcomes, but also prepares students for a future where digital literacy and AI skills will be paramount.

In order to successfully use AI in chemistry lessons, both teachers and students must have a certain level of computer and IT skills. First, teachers and students must have a clear understanding of AI concepts based on fundamental knowledge of AI, machine learning, and data analysis. Knowledge of basic computer operations, managing files, and using common software applications is also essential. Knowledge of accessing online resources, databases and AI tools through effective internet navigation and research skills is required. Knowledge about protecting personal and sensitive information when using AI technologies is important to ensure data security. Continuous learning and adaptability to new AI tools and technologies are required to keep pace with advances in the field.

The advantages and disadvantages of using AI technologies in chemistry education are summarized in Figure 4.

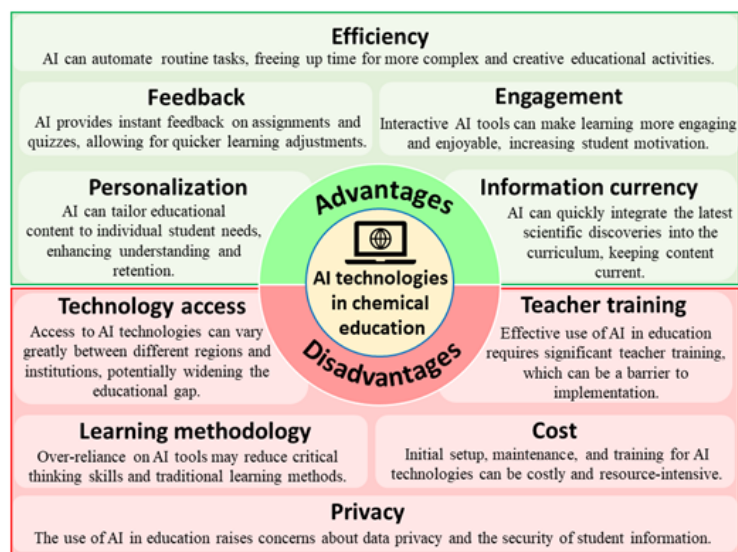


Figure 4 – Advantages and disadvantages of using AI technologies in chemistry education

Figure 4 represents that AI technologies have a set of significant benefits for chemical education. Personalization suggest that educational content is tailored to students' individual needs, improving understanding and retention providing instant feedback on assignments and tests. AI also increases efficiency by automating routine tasks, frees up time for more complex and creative activities. In addition, AI ensures access to up-to-date information by quickly integrating the latest scientific findings into the curriculum. However, there are several disadvantages. Access to AI technologies can vary widely, potentially widening the education gap. There is also a risk of dependence on technology, which can impact critical thinking skills and reliance on traditional learning methods. Privacy concerns are also of great importance as the use of AI in education raises issues regarding the security of student data. The cost of implementing AI technologies can be high and requires significant resources for initial setup, maintenance, and training. Finally, teacher training represents a critical barrier, as effective use of AI in education requires significant training efforts.

Based on a literature analysis that reflects the current state of AI technologies, we can provide some practical tips for successfully integrating AI into the teaching and learning process:

1 Educational institutions should implement training programs that focus on improving the AI-related skills of teachers and students. These programs should include basic computer skills, Internet research techniques, and an introduction to AI concepts and applications in chemistry.

2 Teachers need to stay up to date on the latest AI tools and technologies. This can be facilitated through workshops, online courses and professional learning communities.

3 Integrate AI technologies education into the chemistry curriculum to give students hands-on experience with AI tools. This integration should also take into account ethical considerations and data security practices.

4 Educational institutions should provide resources for the necessary hardware and software that support AI technologies. This includes access to AI platforms, high-speed internet and secure computing environments.

5 Building partnerships with AI experts and technologists to provide insights and support for implementing AI tools in chemistry education. This collaboration can also help adapt AI solutions to educational needs.

By following these recommendations, educational institutions can ensure that both teachers and students are well prepared to effectively use AI technologies in the teaching and learning of chemistry. By integrating AI with other digital technologies, educators gain a comprehensive toolkit to improve both the delivery

and content of chemistry lessons. This integration fully meets modern educational needs and standards and makes the learning process more engaging and effective.

Conclusion

In summary, the prospects for the use of AI in chemical education are very promising. AI has already begun to transform the landscape of chemistry teaching and learning by improving teaching tools, developing new pedagogical frameworks, and facilitating interdisciplinary research. AI-driven technologies such as virtual and augmented reality have significantly improved the visualization of complex chemical structures and processes, making chemistry more accessible and engaging for students. Additionally, AI-driven platforms provide personalized learning experiences and self-assessment tools that address students' diverse needs and promote a deeper understanding of chemical concepts. As AI continues to develop, its integration into chemistry education is expected to deepen and more sophisticated tools and methods emerge that could revolutionize the way chemistry is taught and learned. Ongoing research and development in AI promises to not only improve educational outcomes, but also inspire new educational technologies that could address knowledge and accessibility gaps. Ultimately, integrating AI into chemistry education has the potential to create a more interactive, effective, and inclusive educational environment and better prepare students for future challenges in chemistry education.

References

- 1 **Ananikov, V.** Top 20 Influential AI-Based Technologies in Chemistry // ChemRxiv. – 2024. – [Electronic resource]. – URL: <https://chemrxiv.org/engage/chemrxiv/article-details/66176d4391aefa6ce150c0d6>.
- 2 **Alnajjar, E. A. M.** The Impact of a Proposed Science Curriculum based on Digital Technologies on Students' Achievement and Motivation towards Learning Science // Webology. – 2022. – Vol. 19 – P. 434–446.
- 3 **Ali, S. B., Abdul Talib, C., Jamal, A. M.** Digital Technology Approach In Chemistry Education: A Systematic Literature Review // Journal of Natural Science and Integration. – 2023. – Vol. 6 – P. 1–13.
- 4 **Sánchez-Gonzaga, V., Ruiz-Morillas, N.** Differences and Similarities between Face-to-Face and YouTube Chemistry Teaching // Journal of Chemical education. – 2024. – Vol. 101. – № 8. – P. 1905 – 1913.
- 5 **Jiménez Sánchez, E., Montes-López, E., Santos Sánchez, M. J.** Impact of the COVID-19 Confinement on the Physics and Chemistry Didactic in High Schools // Sustainability. – 2022. – Vol. 14. – № 11. – P. 6754.

6 **Bedin, E., Marques, M., Das Graças Cleophas, M.** Research on the Content, Technological, and Pedagogical Knowledge (TPACK) of Chemistry Teachers During Remote Teaching in the Pandemic in the Light of Students' Perceptions // Journal of Information Technology Education: Research. – 2023. – Vol. 22. – P. 1–24.

7 **Reyes, C. T., Thompson, C. D., Lawrie, G. A., Kyne, S. H.** Insights into a Community of Inquiry that emerged during academics' emergency remote university teaching of chemistry in response to concern for students // Research in Science & Technological Education. – 2023. – P. 1–27.

8 **Huang, J.** Successes and Challenges: Online Teaching and Learning of Chemistry in Higher Education in China in the Time of COVID-19 // Journal of Chemical education. – 2020. – Vol. 97. – № 9. – P. 2810–2814.

9 **Pawlak, F.** ChatGPT – a revolution for teaching and learning in chemistry education?! // Chemkon. – 2024. – Vol. 31. – № 2. – P. 48–53.

10 **Clark, M. J., Reynders, M., Holme, T. A.** Students' Experience of a ChatGPT Enabled Final Exam in a Non-Majors Chemistry Course // Journal of Chemical education. – 2020. – Vol. 97. – № 9. – P. 2810–2814.

11 **Yik, B. J., Dood, A. J.** ChatGPT Convincingly Explains Organic Chemistry Reaction Mechanisms Slightly Inaccurately with High Levels of Explanation Sophistication // Journal of Chemical education. – 2024. – Vol. 101. – № 5. – P. 1836–1846.

12 **Nwafor, S. C., Ibe, F. N., Muoneke, N. M.** Optimizing information and communication technology applications in chemistry learning // J Journal of Research in Instructional. – 2022. – Vol. 2. – № 2. – P. 151–152.

13 **Šedlbauer, J., Činčera, J., Slavík, M., Hartlová, A.** Students' reflections on their experience with ChatGPT // Journal of Computer Assisted Learning. – 2024. – Vol. 2. – № 2. – P. 1–9.

14 **Clark, T. M., Phaner, M., Stoltzfus, M. Queen, M. S.** Using ChatGPT to Support Lesson Planning for the Historical Experiments of Thomson, Millikan, and Rutherford // Journal of Chemical education. – 2024. – Vol. 101. – № 5. – P. 1992–1999.

15 **Singh, N., Adhikari, D.** Challenges and Solutions in Integrating AI with Legacy Inventory Systems // International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology. – 2023. – Vol. 11. – № 12. – P. 609–613.

16 **Kahila, J., Vartiainen, H., Tedre, M., Arkko, E., Lin, A., Pope, N., Jormanainen, I., Valtonen, T.** Pedagogical framework for cultivating children's data agency and creative abilities in the age of AI // Informatics in Education. – 2024.

17 **Abuodha, L., Kipkebut, A.** Disruptive AI in Education: Transforming Learning in the Digital Age // International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology. – 2024. – Vol. 12. – № 2. – P. 195–199.

18 **Kounlaxay, K., Yao, D., Woo Ha, M., Kyun Kim, S.** Design of Virtual Reality System for Organic Chemistry // Intelligent Automation & Soft Computing. – 2022. – Vol. 31. – № 2. – P. 1119–1130.

19 **Kuntz, D., Wilson, A. K.** Machine learning, artificial intelligence, and chemistry: How smart algorithms are reshaping simulation and the laboratory // Pure and Applied Chemistry. – 2022. – Vol. 94. – № 8. – P. 1019–1054.

20 **Abdul Talib, C., Romainor, N., Aliyu, F.** Augmented Reality in Chemistry Education: A Literature Review of Advantages on Learners // Journal of Natural Science and Integration. – 2022. – Vol. 5. – № 1. – P. 126.

Received 20.05.24.

Received in revised form 24.05.24.

Accepted for publication 12.06.24.

**Н. В. Акатьев*

М. Өтемісов атындағы

Батыс Қазақстан университеті,

Қазақстан Республикасы, Орал қ.

20.05.24 ж. баспаға түсті.

24.05.24 ж. түзетулерімен түсті.

12.06.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

ХИМИЯ БІЛІМ БЕРУДЕГІ АІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ: МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ТӘСІЛДЕР

Жасанды интеллект (АІ) технологияларының білім беру жүйесіне интеграциясы көптеген пәндер бойынша өзгертуші күшке айналды, бұл ретте химия білімі инновациялар үшін ерекше құнарлы жер екенін дәлелдеді. Химия біліміндегі АІ болашағын қарастыра отырып, бұл интеграция әкелетін бірегей мүмкіндіктер мен қиындықтарды мойындау маңызды. Жасанды интеллект технологиялары машиналық оқыту алгоритмдерінен бастап жетілдірілген модельдеу құралдарына дейін химияны оқыту және үйрену әдісін жақсарту үшін бұрын-соңды болмаған мүмкіндіктер ұсынады. Интерактивті мазмұнды, жекелендірілген оқыту тәжірибесін және жақсартылған

визуализация әдістерін енгізу арқылы бұл технологиялар күрделі химия ұғымдарын тереңірек түсінуді қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен қатар дәстүрлі оқыту әдістерін түрлендіреді. Бұл мақалада химия біліміндегі АІ қолданудың ағымдағы жай-күйі қарастырылады және саланы одан әрі өзгерте алатын маңызды артықшылықтар мен әлеуетті болашақ әзірлемелер көрсетіледі. Жасанды интеллект дамып келе жатқандықтан, оның білім беру контекстіндегі, әсіресе химиядағы рөлі, тиімдірек және тартымды білім беру технологияларына жол ашатын трансформациялық және ауқымды болуға уәде береді.

Кілтті сөздер: химия, жасанды интеллект, химиялық білім, білім берудегі заманауи тенденциялар, химияны оқыту әдістемесі.

**Н. В. Акатьев*

Западно-Казахстанский университет

имени М. Утемисова,

Республика Казахстан, г. Уральск.

Поступило в редакцию 20.05.24.

Поступило с исправлениями 24.05.24.

Принято в печать 12.06.24.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИИ В ХИМИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПОДХОДЫ

Интеграция технологий искусственного интеллекта (ИИ) в системы образования стала преобразующей силой в различных дисциплинах, причем химическое образование оказалось особенно благодатной почвой для подобных инноваций. Рассматривая перспективы применения ИИ в химическом образовании, важно признать уникальные возможности и вызовы, которые представляет эта интеграция. Технологии искусственного интеллекта, начиная с алгоритмов машинного обучения и заканчивая передовыми инструментами моделирования, открывают беспрецедентные возможности для улучшения методов преподавания и изучения химии. Благодаря внедрению интерактивного контента, персонализированного обучения и усовершенствованных методов визуализации эти технологии не только способствуют более глубокому пониманию сложных химических концепций, но и

трансформируют традиционные методы обучения. В данной статье рассматривается текущее состояние применения ИИ в химическом образовании и подчеркиваются значительные преимущества и потенциал для будущих разработок, которые могут еще больше усовершенствовать эту область. По мере того, как ИИ продолжает развиваться, его роль в образовательном контексте, особенно в химии, имеет как преобразующее, так и расширяющее воздействие, открывая путь для более эффективных образовательных технологий.

Ключевые слова: химия, искусственный интеллект, химическое образование, современные тенденции образования, методика преподавания химии.

FTAMP 20.01.45

<https://doi.org/10.48081/JDY03937>***Д. А. Шрымбай**

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы

Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,

Қазақстан Республикасы, Шымкент қ.

*e-mail: dana_26_06@mail.ru**ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАРДЫ ПАЙДАЛАНУ**

Бұл мақалада онлайн оқыту кездері бойынша зерттеулер жүргізілді, оның ішінде онлайн білім беру қызметі мен әдістері бойынша зерттеулердің жүргізілгенін айтуға болады. Жоғары оқу орындарында технологияны пайдалану оның әкелетін пайдағына байланысты маңызға ие болуда. Оқыту кезінде жаңа технологияларды енгізу тұрғысынан жаппай ашық онлайн курстар сияқты оқытудың жаңа формалары болашақта оқудың ықтимал түрі ретінде көбірек қараптырылып келе жатыр. Жоғары білім берудегі жаппай ашық онлайн курстардың маңыздылығы компьютерлік білім беру зерттеулерінде қолданысқа ие болғанында атап айтуға болады. Бұл зерттеу жоғары білім беру кезіне жаппай ашық онлайн курстар педагогикалық әсерлерін қолдануды қамтамасыз етуге байталған. Жаппай ашық онлайн курстардың зерттеулері маңызды, өйткені бұл курстар қашықтан оқыту құралдары арқылы оқу мүмкіндіктерін ұсына алады. Жаппай ашық онлайн курстар жаңа зерттеу мүмкіндіктерін ашады, бұл онлайн оқыту ортасын біріктіреді. Онлайн оқыту орталығының маңыздылығы әрі жүйелері белгілі болып табылады. Оқушылардың мұғалімдермен және басқа оқушылармен тікелей байланысты алуға болатын білім беру жүйелері бар. Осы жүйелер арқылы оқушылар оқытудың кез-келген уақытында оқуға мүмкіндік береді. Онлайн оқыту орталығының басқа маңыздылықтарының бірі әлеуметтік қиындықтарды шешу жолындағы технологияның пайдалануы. Олардың бірі, мекенжайындағы оқушылардың оқуын жалғастыруға мүмкіндік береді. Әрі жүйелері арқылы мамандардың білімін жақсартуға және жаңа білімдерге жетуге мүмкіндік береді. Онлайн оқыту орталығы арқылы өзіндік тақырыптарын таңдау, төменгі мәртебелі

тақырыптардан бастаған және мамандық білімін жақсартатын курстарды таңдау мүмкіндігі бар. Онлайн оқыту орталығының басқа маңыздылығы бұл технологиялардың оқу процесін жақсартуға және тиімділіктің арттыруға мүмкіндік беруі. Оқушылар мен мұғалімдер тікелей байланыс арқылы оқи алады.

Кілтті сөздер: ЖАОК, онлайн оқыту, аралас оқыту, төңкерілген сынып, оқу процесі, онлайн платформалар, технология, білім беру.

Кіріспе

Жаппай ашық онлайн курстар оқу тақтасын қамтамасыз ету мүмкіндігі бар жағдайда, оқытушыларға және оқушыларға көмек көрсету мақсатында жетекші және құралдарды анықтау маңызды. Курстың мазмұны, оқыту әдістері, мақсаттары мен жасаушыларға арналған технологиялар модернизациялануына байланысты анықталуы керек [10]. Оқытушылар көмек көрсететін жаңа технологияларды жүзеге асыруда, оқытушылардың жетістіктері мен мүмкіндіктерін анықтау қажет. Бұл жетекші жағдайда, ЖАОК әдістеріндегі жаңа технологияларды (веб-камера, интерактивті тақталар, онлайн қарым-қатынас жасау платформалары және т.б.) пайдалану арқылы онлайн оқыту процесін жақсартуға, мақсаттарына жету көмекші болады [1].

ЖАОК курстарының мазмұны мен мәтіндері, модернизациялау кезінде қарастырылатын мәселелерді, технологияларды модельдеу және орындау кезеңдерін анықтау қажет [9]. Қазіргі оқыту көрсету жүйесіндегі ЖАОК-тың жеткізушілерінің міндеттерін, орындарын және мүмкіндіктерін анықтау қажет.

Материалдар мен әдістер

Білім беру тәсілдерінің үш түрін қарастырады: мақсаттарға негізделген білім беру, құрылымдық білім беру жүйелері және жеке оқыту. Бірінші тип, мақсатқа негізделген білім адамның өмірінің мазмұнына бағытталған және оның өмір заңдарына сәйкес қамтамасыз етіледі. Бұл білім беру тәсілі өзінің қарапайымдылығымен және ерекше күш-жігерімен сипатталады және ол адамның дүниетанымын және оның болашақ дамуын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Білім беру тәсілінің екінші түрі мақсатты және жан-жақты, өйткені ол оқытудың мазмұны мен құрылымына ерекше назар аударады. Ол әртүрлі пәндер бойынша білім беру стандарттарына сәйкес келеді. Білім беру тәсілінің үшінші түрі мазмұн мен технологияны таңдау мен пайдалануды, мазмұнды бейімдеу мен жекелендіруді және тәуелсіз оқыту мүмкіндіктерін қамтамасыз етуді қамтиды. Теориялық негіздер қазіргі білім беру дәуіріндегі ашық онлайн курстардың тиімділігіне негіз

болды [3]. Бұл тұрғыда адам өз жолын таңдап, оның қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес келетін мазмұнды таңдай алуы керек. Бұған мазмұнның нақты артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтау арқылы қол жеткізуге болады. Білім беру қызметін ұйымдастыру және жүзеге асыру процесінде ашық онлайн курстарды пайдалану өзінің тиімділігін дәлелдеді. Оның мүмкіндіктерін жетілдіру және осы әдістерді әзірлеу мәселелері ғана емес, оларды жетілдіруге міндетті ақпарат, құралдар мен технологиялар да міндетті. Объективті әдістердің білім алу үшін маңызы оңай түсініледі. Бұл әдістерді қолдану адамның жеке білімін жинаудың тиімді жолы болып табылады, олардың мақсаты адамның өзін-өзі жеке түрде білімдендіруін бағалау және оған айналдыру. Оның бірі ғылымды, және оның мүмкіндіктері адамның білімін жетілдірудің жақсы жолы болады. Мақсатқа негізделген оқыту адамның өмірлік мақсаттарына сәйкес білім беруге бағытталған және оның өмір жолының принциптерін басшылыққа алады. Оқытудың бұл түрі қажетті дағдылар мен білімді алуға баса назар аударады. Құрылымдық оқыту, екінші түрі, белгіленген білім беру стандарттарына сәйкес мақсатты және стандартталған. Ол оқу материалдарының мазмұны мен ұйымдастырылуына ерекше назар аударады. Үшінші түрі, жекелендірілген оқыту, оның бейімделуімен және мазмұны мен технологиясын жеке қажеттіліктерге бейімдеу қабілетімен сипатталады. Ол оқу материалдарын таңдауға, жекелендіруге және икемді беруге негізделген. Үзіндіде сонымен қатар білім берудің тиімділігін арттыру үшін онлайн оқыту мен дәстүрлі оқыту әдістерін біріктіретін «төңкерілген сынып» сияқты педагогикалық модельдердің маңыздылығы туралы айтылады. Ол студенттерді тарту, сыни тұрғыдан ойлау және кері байланыс, сондай-ақ бағалау, аккредиттеу және қосымша қызметтер сияқты әртүрлі қызметтер арқылы студенттерге көрсетілетін қолдаудың рөлін көрсетеді. Оқыту тәсілдерінің осы үш түрі, соның ішінде мақсатқа негізделген оқыту, құрылымдық оқыту және жекелендірілген оқыту дәстүрлі сыныптарда да, онлайн оқыту орталарында да білім беру мекемелеріне айтарлықтай әсер етеді. Бұл білім беру стратегиясы жеке адамдарға жеке даму тұрғысынан да, өзгермелі жағдайларға бейімделу тұрғысынан да қажет болатын маңызды негіздер мен нақты күш-жігерді көрсетеді. Білім беру стратегиясының екінші түрі мақсатты және жан-жақты, өйткені ол оқытудың мазмұны мен талаптарына баса назар аударады. Ол барлық жағынан білім беру стандарттарын ұстанады. Білім беру стратегиясының үшінші түрі таңдау және теңшеу еркіндігіне негізделген мазмұн мен технологияны тәуелсіз таңдауға және бейімдеуге бағытталған. Теориялық негіздер қазіргі білім беру дәуіріндегі ашық онлайн курстардың нақты сипаттамаларын түсінуге негіз болады

және негізінен білім беру стратегиясының үшінші түрімен байланысты. Бұл тұрғыда адамдар өздерінің қызығушылықтары мен қалауларын анықтап, олардың қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес келетін мазмұнды таңдауы маңызды. Құрылымдық оқыту және енгізу процесін пайдалана отырып, біз қолданыстағы білім беру жүйесінде ашық онлайн курстарды (мысалы, MOOCs) пайдалану тиімділігін қамтамасыз ете аламыз [4]. Білім беру бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру шеңберінде ашық онлайн курстарды пайдаланудың рөлін түсіну кез келген жағдайда өте маңызды. ЖАОК бакалаврлармен, оның ішінде дәстүрлі оқыту форматтарымен бірге қарастыруы керек, оларды бір-біріне қарама-қарсы қоймау, ерекшеліктерін еске отырып, әрқайсысына орын іздеу керек. Мысалы, дәстүрлі оқытудағы материалды сауатты түсіндіру әрқашан қарым-қатынас сұрақтарын қолдануды қамтиды. Бұл мұғалім мен оқушылардың бірлескен жұмысы, бірлескен интеллектуалды өнімді құруы болып табылады [2]. Жаппай ашық онлайн курс оқытушысы тыңдаушыларды көрмей, «соқыр» дәріс оқиды [5]. Курсты тыңдаушылардың әрқайсысымен бейнекамера арқылы байлануға мүмкіндік береді. Демек, мұғалімнің/оқытушының ЖАОК-қа қатысуы классикалық оқытудың үздік дәстүрлеріне сүйенеді және кәсіби құзыреттіліктерді егеруді көздейді. Өзірленген курстарды таңдау көрсеткендей, ең көп сұранысқа ие ЖАОК болды, онда оқытушының курстың мазмұнына қатынасы нақты көрсетілген, ал материалды ұсынуда пікір немесе ұстаным жоқ.

Нәтижелер мен талқылаулар

Жаңа технологияларды қолдану арқылы білім алу құралдары мен оқу орнында жүргізілген жаппай ашық онлайн курстар білім беруде қатысуға қатысты маңызды орын алады. Жаппай ашық онлайн курстары өзара байланысты, оның арқылы қатысушылар мазмұнын оқу мүмкіндіктерін ұсына алады. Жаппай ашық онлайн курстардағы дәрістер келесі элементтерді қамтуы мүмкін: формативті викториналармен біріктірілген қысқа бейнелер, автоматты және онлайн бағалау, өзара шолу және топтық талқылаулар.

Бұл зерттеудегі пән туралы жаңа түсінік ашу және жоғары оқу орнындағы жаппай ашық онлайн курстардың кейбір артықшылықтары мен қиындықтарына терең талдау жасауға бағытталған [6]. Жаппай ашық онлайн курс тергіптен оқыту құралдары арқылы қолжетімді болатындар үшін мазмұнын оқу мүмкіндіктерін ұсына алады. Жаппай ашық онлайн курстардың артықшылықтарын есептеп, оларды жоғары оқу орнына енгізу назар аударып отыр. Жаппай ашық онлайн курстары онлайн оқу ортасында шектеушіз қатысуды және ашық қолжетімділікті ұсынады.

Қорытынды

Жаппай ашық онлайн курстар жаңа білім беру платформаларының бири болып табылады. Бұл курстар арқылы, адамдар айтылып жатқан құзыретті білімдерді меңгеру мүмкіндігін алады [8]. Жаңа технологияларды қолдану арқылы, курстарды онлайн форматта оқыту және білім беру процесстерін ұйымдастыру мүмкіндігі жасалады. Онлайн курстардың білім беру процесі өте ыңғайлы болып табылады. Курстар тиімді, оқушылар оларды өз уақытына сәйкес кез-келген уақытта атқаруға болады. Курс материалдары жеткілікті және тапсырмалар көптеген платформалар арқылы қолжетімді түрде орналастырылады. Онлайн курстардың басты қауіпсіздік мәселесі ондай көбірек түрде бағаланып отыруы мүмкін [7]. Оқушылар курстың мазмұнын таңдап, оларды қажетті мәселелерді шешу, пікір алу, басқа білім алушылардың жұмысын бағалау, жалпы әлеуметтік желілерге бойынша жұмыс жасауға деген қызығушылығын пайдалану мүмкіндігі бар. Осындай курстар арқылы оқушылар өз көзқарастарын арттыруға, жаңа ғылымдарды үйрену, білімдерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған деректер тізімі

1 **Семенов, В. И.** Жаппай ашық онлайн курстар білім берудің жаңа форматы ретінде [Мәтін] // Ғылым мен білімнің заманауи мәселелері. – М., 2017. – 6 б.

2 **Запорожко, В. В.** Қазіргі заманғы бұлтты білім беру платформалары негізінде жаппай ашық онлайн курстардың құрылымдық моделін әзірлеу [Мәтін] // Заманауи ғылымды қажет ететін технологиялар. – М., 2017 – № 3. – 12–17-б.

3 **Татарская, К. В.** ЖАОК лингвистикалық емес ЖОО студенттерінің шет тілін оқудағы ынтасын және кәсіби құзыреттілігін арттыру құралы ретінде [Мәтін] // Білімді ізгілендіру. – Новосибирск, 2020. – 119–128-б.

4 **Шапошников, Ю. А.** Онлайн оқытуды жүзеге асыруда білім беру бағдарламаларын жүзеге асырудың тиімділігі [Мәтін] // Кәсіптік білім беру сапасын қамтамасыз ету. – Самара, 2019 – 210–213-б.

5 **Якушенко, М. А.** ЖАОК-ты оқу процесіне енгізу үлгілері [Мәтін] // Synergy Sciences. – Синергия, 2019. – 814–820-б.

6 **Аллен, М.** Студенттердің қашықтан білім берумен қанағаттануын жоғары оқу орындарындағы дәстүрлі аудиториялармен салыстыру [Мәтін] / Аллен, М., Бурхис, Дж., Буррелл, Н. // Мета-анализ. Американдық қашықтықтан білім беру журналы. – 16(2). – АҚШ, 2002. – 83–97-б.

7 **Барак, М.** Жаппай ашық онлайн курстарында оқуға мотивация: Тіл және әлеуметтік белсенділік аспектілерін зерттеу [Мәтін] / Барак, М., Уотт, А., Хейк, Х. // Компьютерлер және білім. – Англия, 2016. – 49–60-б.

8 **Беленко, В.** ЖАОК оқу процесіне енгізу: университеттің білім беру бағдарламаларына on-line курстарды интеграциялау тәжірибесі [Мәтін] / Беленко, В., Клепикова, А., Немцев, С. – М., 2019. – 44–46-б.

9 **Богдан, Р.** Университет курстарын ЖАОК-пен араластыру үрдістері. [Мәтін] / Богдан, Р., Бицен, Х., Холотеску, С. // eLearning және білім беру бағдарламалық құралы, №2. – Санкт-Петербург, 2017. – 22–24-б.

10 **Bralic, A.** ЖАОК-ты дәстүрлі түрде оқытылатын курстарға біріктіру: аралас оқыту арқылы оқу нәтижелеріне қол жеткізу [Мәтін] // Жоғары білім берудегі білім беру технологиясының халықаралық журналы. – 15(1). – Англия, 2018. – 1–16-б.

References

1 **Semenov, V. I.** Zhappai ashyk onlain kurstar bilim berudin zhana formaty retinde [Massive open online courses as a new format of Education] [Text] // Gylym men bilimnin zamanauy maseleleri. – Moscow, 2017. – 6 p.

2 **Zaporozhko, V. V.** Kazirgi zamangy bultty bilim beru platformalary negizinde zhappai ashyk onlain kurstardyn kurylymdyk modelin azirleu [Development of a structural model of mass open online courses based on modern cloud educational platforms] [Text] // Zamanauy gylymny kazhet etetin tehnologialar. – № 3. – Moscow, 2017.

3 **Tatarskaja, K. V.** Onlain lingvistikalyk emes ZhOO studentterinin shet tilin okudagy yntasyn zhane kasibi kuzyrettiligin arttyru kuraly retinde [MOOC as a means of increasing the motivation and professional competence of students of non - linguistic universities in the study of a foreign language] [Text] // Bilimdi izgilendiru. – Novosibirsk, 2020. – 119–128-p.

4 **Shaposhnikov, Ju. A.** Onlain okytudy zhuzege asyruda bilim beru bagdarlamalaryn zhuzege asyrudyn tiimdiligi [The effectiveness of the implementation of educational programs in the implementation of online training] [Text] // Kasiptik bilim beru sapasyn kamtamasyz etu. – Samara, 2019. – 210–213-p.

5 **Jakushenko, M. A.** Onlain kurstardy oku procesine engizu ulgileri [Examples of the implementation of MOOC in the educational process] [Text] // Synergy Sciences. – Synergy, 2019. – 814–820-p.

6 **Allen, M.** Studentterdin kashyktan bilim berumen kanagattanuy zhogary oku oryndaryndagy dasturli auditorialarmen salystyru [Comparison of student satisfaction with distance education with traditional classrooms in

higher education] [Text] / Allen, M., Burhis, Dzh., Burrell, N. // Meta-analiz. Amerikandyk kashykyktan bilim beru zhurnaly. – 16(2). – USA, 2002. – 83–97-p.

7 **Barak, M.** Zhappai ashyk onlain kurstarynda okuga motivacia [Motivation to study in Massive Open Online Courses : a study of aspects of language and social activity] [Text] / Barak, M., Uott, A., Hejk, H. // Til zhane aleumettik belsendilik aspektilerin zertteu. Komputerler zhane bilim. – Anglia, 2016. – 49–60 p.

8 **Belenko, V.** Onlain kurstardy oku procesine engizu: universitetin bilim beru bagdarlamalaryna on-line kurstardy integraciалаu tazhiribesi [introduction of MOOC in the educational process: the experience of integrating on-line courses into educational programs of the University] [Text] // Belenko V., Klepikova A., Nemcev S. – Moscow, 2019. – 44–46 p.

9 **Bogdan, R.** Universitet kurstaryn jnlain kurstarmen aralastyru urdisteri. [Trends in mixing university courses with MOOC] [Text] / Bogdan, R., Bicen, H. Holotesku, S. // eLearning zhane bilim beru bagdarlamalyk kuralyю – №2. – St.Petersburg, 2017. – 22–24 p.

10 **Bralic, A.** Onlain kurstardy dasturli turde okytylatyn kurstarga biriktiru : aralas okytu arkyly oku natizhelerine kol zhetkizu [Integrating MOOCs into traditionally taught courses : achieving learning outcomes through blended learning] [Text] // Zhogary bilim berudegi bilim beru tehnologiasynyn halykaralyk zhurnaly. 15(1). – Anglia, 2018. – 1–16 p.

10.04.23 ж. баспаға түсті.

28.03.24 ж. түзетулерімен түсті.

12.06.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

**Д. А. Шрымбай*

Южно-Казахстанский педагогический университет

имени Узбекали Жанибекова,

Республика Казахстан, г. Шымкент.

Поступило в редакцию 10.04.23.

Поступило с исправлениями 28.03.24.

Принято в печать 12.06.24.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАССИВНЫХ ОТКРЫТЫХ ОНЛАЙН-КУРСОВ В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В этой статье были проведены исследования по времени онлайн-обучения, в том числе исследования по онлайн-образовательным услугам и методам. Использование технологий в высших учебных заведениях приобретает все большее значение в связи с пользой, которую оно приносит. С точки зрения внедрения новых технологий во время обучения новые формы обучения, такие как массовые открытые онлайн-курсы, все чаще рассматриваются как возможная форма обучения в будущем. Важность массовых открытых онлайн-курсов в высшем образовании подчеркивается тем, что они нашли применение в компьютерных образовательных исследованиях. Данное исследование направлено на обеспечение применения педагогических эффектов массовых открытых онлайн-курсов в период высшего образования. Исследования массовых открытых онлайн-курсов важны, потому что эти курсы могут предлагать возможности обучения с помощью инструментов дистанционного обучения. Массовые открытые онлайн-курсы открывают новые исследовательские возможности, объединяя среду онлайн-обучения. Важность и системы Центра онлайн-обучения хорошо известны. Существуют системы образования, в которых учащиеся могут получить прямую связь с учителями и другими учениками. С помощью этих систем учащиеся могут учиться в любое время обучения. Одной из других важных особенностей центра онлайн-обучения является использование технологий для решения социальных проблем. Один из них позволяет продолжить обучение учащихся. А также позволяет улучшить знания специалистов и достичь новых знаний. У вас есть возможность выбрать свои собственные темы через центр онлайн-обучения, выбрать курсы, которые вы начали с тем более низкого статуса и которые улучшат ваше профессиональное образование. Другая важность центра онлайн-обучения заключается в том, что эти технологии позволяют улучшить процесс обучения и повысить эффективность. Учащиеся и учителя могут учиться при прямом контакте.

Ключевые слова: MOOC, онлайн-обучение, смешанное обучение, перевернутый класс, виды интеграции MOOC, учебный процесс, онлайн-платформы, технология.

**D. Shrymbay*
Uzbekali Zhanibekov
South Kazakhstan Pedagogical University,
Republic of Kazakhstan, Shymkent
Received 10.04.23.
Received in revised form 28.03.24.
Accepted for publication 12.06.24.

USING MASSIVE OPEN ONLINE COURSES IN THE FIELD OF INFORMATION TECHNOLOGIES

In this article, we can say that research has been conducted on the times of online learning, including research on the activities and methods of online education. The use of technology in higher education is gaining importance due to the benefits it brings. In terms of the introduction of new technologies in teaching, new forms of learning, such as mass open online courses, are increasingly being viewed as a potential form of learning in the future. The importance of mass open online courses in higher education can be emphasized by the fact that they are used in computer educational research. This study is focused on ensuring the use of pedagogical effects of massively open online courses in higher education. The research of massive open online courses is important because these courses can offer learning opportunities through distance learning tools. Massive open online courses open up new research opportunities, bringing together an online learning environment. The importance and systems of the online learning center are well known. There are educational systems in which students can get direct contact with teachers and other students. Through these systems, students will be able to learn at any time of learning. One of the other highlights of the online learning center is the use of technology to address social challenges. One of them will allow students to continue their studies at the address. «I don't know», he said. Through the online training center, you can choose your own topics, choose courses that start with lower-status topics and improve your professional knowledge. Another important point of the online learning center is that these technologies allow you to improve and increase the efficiency of the learning process. Students and teachers can learn through direct communication.

Keywords: MOOC, online learning, blended learning, switched class, types of MOOC integration, learning process, online platforms, technology.

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСТЕМЕСІ

SRSTI 14.35.09

<https://doi.org/10.48081/GFEL9931>***A. B. Yergaliyeva, A. A. Kaibullayeva**

SDU University,

Republic of Kazakhstan, Almaty

*e-mail: aida.yergaliyeva@sdu.edu.kz**ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES
TO THE DEVELOPMENT OF FOREIGN
LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE**

The purpose of this study is to investigate a number of concepts about the development of professional communication abilities in foreign languages for future teachers by comparing and contrasting the many restrictions that may be included in these theories. Canale, Bachman, Vygotskiy, Kramsch, Willis & Willis, Dornyei, Albert Bandura, Edward Deci, and Richard Ryan are some of the writers whose scientific ideas served as the foundation for this study. In the course of the research, a number of different approaches to the development of communication competence will be discussed. These approaches include cognitive, communicative, socio-cultural, project, and integrative approaches. According to the findings, some theories concentrate on certain areas of communication, whilst others take a more comprehensive approach to the subject. According to some theories, certain instructional strategies are prescribed, while others provide general principles for successful communication. Other theories, on the other hand, have certain drawbacks, such as a lack of clear recommendations, a restricted attention to learner motivation and task completion, difficulties in big classes, and the possibility of restrictions in responding to unique learner requirements.

Keywords: communicative competence, professional foreign language, scientific techniques, principles, motivation, English language teaching.

Introduction

The dynamic nature of the world necessitates ongoing change in English language learning, as new teaching methodologies are developed. Given the

increasing significance of these skills, there is little question that they will continue to be crucial, especially proficiency in the English language, which stems from the capacity to communicate effectively and successfully. To guarantee that students get an adequate education, foreign language instructors must make necessary adjustments. The importance of professional foreign language communicating competence becomes evident when one examines the underlying concepts. Lack of language proficiency to impart and learn the same would be a problem that might prevent the pupils from using the language appropriately in real life. The foundation of the whole communicative competency framework must be solidly established from the many theories of communication, second language acquisition, professional and intercultural communications [1]. In this paper, the comprehension of communication strategies such pronunciation, gestures, and rules; the intercultural attitudes and the steps to effective communication; the cognitive processes behind studying and using a foreign language; and their features in the various professional fields including vocabulary terms will be covered.

The studies of the efficacy on the recent teachers of the various linguistic skills means would provide the most effective learning method for the students to use in their acquisition of knowledge in foreign languages. Although he published his 'Theory of Communicative Competence' in 1983, it is Canale that points out that for second language speakers it would be necessary to obtain the ability and capability not only to understand and produce the messages in the proper context effectively but also to being able to participate in the discourse of the given community of users. Teachers may want to organize activities such as role-playing, discussion, and debates just to make students understand that language is much more than just a tool for online communication. In this instance, knowledge pertains to any part of the language that one is accustomed to while skill shows how the knowledge gained is utilized in various forms of communication. The process which is also known as 'Theory of Communicative ability' (Krashen, 2012) is a language acquisition process based on task-based approach that makes use of communication activities. In this way, the teacher has to use projects, activities to make the environment of class resemble the real world English language communication situations that the students can manipulate expressions [2].

Breen's learning via communication theory and Vygotsky's sociocultural approach consider languages as social institutions as well as demonstrating the role of tutor-learner interaction in the learning process. Teachers of English use different strategies consisting of movies, TV shows, music, and literature in order to help students obtain knowledge of the English culture according to the sociocultural approach hypothesis. Communicative effectiveness can be ensured by the relationships which are conducted among the students and the teachers

through English as the language of instruction, as well as by giving learners English language confidence [3]. For Bachman, national character traits reflect a language-behavior pattern. This particular phenomenon suggests teachers customize curricula accordingly. It also rewards their movements towards their aims. Teachers can perform interviews with their students where discuss the students' personal views on English aspirations and reasons. The proficiency of students' language might be assessed to provide the tailor made training sessions. The Council of Europe's Language Portfolio Theory is being used to promote the use of foreign language portfolios. These programs are aimed at addressing students' English learning needs which is fundamental aspect of learning new language. Learners consider that specific tutoring, and training materials are absolutely necessary, and the teachers often help students develop their English self-assessment skills through language portfolios. The students may track their improvement by their papers, recordings on sound and videos, resumes and other such documents. They are sure to improve foreign language communication skills by these around the corner. In 2006, Canagarajah he brought a new integrated approach theory based on social and sociolinguistic aspects into play in foreign language education. For that reason, it emphasizes tailoring all teaching to learning materials and understanding the link between language, culture, and society. As the integrated approach theory emphasizes sociocultural and sociolinguistic settings in foreign language practices, it allows professionals to be competent. The discussion of communication skills and the relation of these skills to sport events may be also enhanced in the workshop [4]. The cultural diversity of a community provides a conducive environment for second language learning through the multicultural communicative competence hypothesis [5]. Communication abilities should enhance cultural understanding and participation by facilitating interaction between diverse cultures. This hypothesis aids them. To adequately meet different needs of courses, the new approach for instructors should be skill in multicultural, communicative competence theory as well as use a great variety of communication channels.

Task-based approach and concept 'The Acquaintance of Second Language Learning' focus on intentional and purposeful language learning as well as students' are made set and that their motivation and demand also change with time. This learning system promotes self-directed learning and self-control, therefore enabling language students to become confident and competent in communication. To that end, the theory of task and project design scaffolds students to be more self-reliant in professional communication. Students can develop multiple language-learning skills in accordance with their language-learning capacity and their work conditions using the specific cycle of life. Such an approach will lead to a fast leaning atmosphere, will get chance to develop

their professional communication and will be ready to work on the global level. A person who learn with his full engagement will not only learn better but can also endure online studying. Language dynamics by Dörnyei which the learners may use when they are online can lead to mastery of professional communication [6]. This theory submits that the motivation is a factor that leverages the learning of linguistics. The motive may be internal or external depending on the learner. Motivation might largely determine to what extent student's language them employ successfully in a proffession setting and to develop profession communication skills. Meanwhile, students will derive their confidence and pride in career through their knowledge of the second language and they will be effective in communication at the workplace. The innovative use of the motivational dynamics theory in the online training of the professional communicative competency will potentially include the application of different techniques to p-romote and develop student motivation. Some of these techniques include:

- Students can be provided with feedback and constructive appraisal.
- Provision of exciting and relevant materials that surround professional activities where learners lay their physical hands-on for effective and meaningful learning.
- Social gatherings should be encouraged and a group of teachers and students, who exchange information and render mutual assistance to each other, should be formed.
- Employing a differentiation in learning tactics and techniques that consider the different factors that lead to specific learners' requirement and preference.
- Provide them with an inventive approach allowing them to choose their own assignments as well as projects connected with their most relevant goals and desires concerning their future professional careers.
- Student engagement and motivation are important elements, therefore, continuous revisions of course materials and assignments should be done to keep attracting students. Popular MOOCs have high dropout due to outside factors and therefore motivation plays a crucial role in dropout issues [7]. All of these strategies may drive online students to learn professional communication. Motivating factors vary, thus teachers must adapt to each student's requirements and interests. Social support and surroundings also affect student motivation, according to motivational dynamics. Online students may feel lonely and unsupported, thus they require opportunities to interact with classmates and teachers. Motivating dynamics may improve professional communication in online learning and teaching. Considering student requirements and external factors, teachers might stimulate them in many ways. Online students may study more with a suitable learning environment and social interaction. Cognitive Load Theory (CLT) may make online professional

language teaching successful and entertaining. Here are some examples of how CLT might be used in online language teaching:

- CLT not only uses audio-visual tools and interactive approaches for less mentally strenuous learning, but it can also use those in full mental load environments. Language preparation can be performed with multimedia involving interaction.

- Cognitive Load Theory is focused on learning load in context of cognitive processes that need to be undertaken. Teachers may be the organizer of concepts which they normally do by themselves in a different language. This is a way of making it easy for the learner to focus on the language they are learning.

- Provide feedback and support: As students proceed with CLT instruction, feedback becomes the instrument they conduct their learning with. Language instructors working online probably assess students in their speech, pronunciation, and other aspects. Teachers might make use of chatbots, virtual assistants, and also audio and video feedback for more accurate and timely evaluation.

- Encourage collaboration and discussion: CLT implies the «increased engagement in one's community» may act as «stress relief» and lead to «increased learning». The formulation of the discussion forums, joint activities, and other relevant tools that can enable interaction may also be developed in online instruction for the revision of the languages.

- Practice and application: CLT believes that learners should not only focus on theoretical aspects but also should try to use their knowledge in different practical cases. Virtual Pedagogues, just like in real life, may provide learners with genuine language problems. These teaching methods foster the design of interactive language learning environment online that help learners achieve their learning goals and success. Researchers, from international UDL community, state that low completion rates in online language learning can be prevented by offering different ways for students to show what they know including presenting their ideas in various ways including creating, observing, and moving; assisting with technology to make sure that all students can access content, and providing enough individual help to students who can't understand the material at first glance.

- Engaging in online original professional English education through Universal Design for Learning approach is an effective way of helping the students who have different needs into the educational system be a part of in. Such an approach would be diversifying, captivating, and be powerful tool to achieve inequalities in academic excellence based on background or aptitude. UDL can be useful to assist children with disabilities and varied training styles, as would appear in a recommendation by Rose and Meyer. UDL would contribute to a learners' online language development in virtue of the several channels it provides

to interact with the information according to their diverse needs [7]. UDL helps develop a www pattern of online language education in which education modules are participant-centred, are tailored to accommodate individual learning styles and needs, and are based on equity ideas.

Connectivism in language learning has an aim of combining students with resources, the community, and other fellow students, since it is proven by various studies. In view of the example set by the connectivist language teaching technology is employed to educate and cooperate. This learning system is handled by technology to bridge different continents and introduce a student to world-class peers. Concerning Social Learning Theory (SLT) in language teaching, Albert Bandura puts more focus on model watching by example and interacting with/ intervening those who are proficient explicitly or multi media-wise. As seeing is believed, social learning theory puts accent on observation, imitation and models while connectivistic theory focused on linkages between learners, resources and technology, as recent researchers reads. As emphasized by the authors, Kirschner and van Merrinboer, who advocate implementing social learning theory in seminars during the education of pre-service teachers by having them observe and practice good language teaching methods [8]. The pre-service can use the connectivism theory to collaborate with other instructors and share information there being connected to resources-worldwide thanks to authors Utecht J., and Keller D [9]. Language training for future teachers can be planned by investigating the successful language teaching techniques and setting directions for the instructor to cope with the dynamic and multiple variations of language learning and teaching. The Self-Determination model proposed by Edward Deci and Richard Ryan affirms that learners who tend to be self-governing, competent, and connected, possess more will to fulfill their learning needs. As technology of self-determination is concerned, it can help learners to study alone, to receive tailored feedback, and to connect with classmates and instructors [10]. Seemingly, most of the data showed that the impulse was indeed effective. The efficiency of this technique was a question to which many researchers sought for an answer. Reeve and Jang presented an insight into the positive impact of Korean educator's style on their students', according to which students will be more intrinsically motivated to study English and the achievement will be higher. Researchers found out that the students who treated their teachers as somebody who didn't provide too much control, and constantly support as well as structure them were more intrinsically motivated as well as English master.

Materials and methods

The researcher employed the method of comparative analysis, which is one of the ways of examining the phenomenon. The most advantageous techniques

that a student uses ensuring that they gain communicative competence in a foreign language can be found through evaluating the different theoretical approaches. The necessity of reviewing the advantages of different theories helps us to get a better idea how to design a learning method which considers all angles of acquiring the professional communication skills in the foreign language.

Results and discussion

Apart from the native language, language learning theories demonstrate the crux of communication in language acquisition. They provide learner-centered and social, real life conversation environments that emphasise on relationship and two-way communication for effective learning. Such goals are different, the way of their implementation is not the same, and attention should be paid to the parameters of the mind and the stimulation of students. The outcomes of the research are presented in the Table 1.

Table 1 – Comparisons of theories of communicative competence

Theory	Focus	Similarities
Theory of Communicative Competence (Canale)	Real-life language proficiency	- Language learning communication importance. - Language learning is social and participatory. Advocate for learner-centered, meaningful communication practices.
Theory of Tasks (Ellis)	Task analysis in language learning and teaching	Meaningful and realistic language-learning assignments are crucial. Focus on task complexity and circumstances for language development. - Language learning is social and participatory.
Theory of Sociocultural Approach (Vygotsky)	Socialization and culture affect language acquisition and development.	The importance of social contact in language acquisition. Recognition of language acquisition culture. Highlighting scaffolding and collaborative learning in language development.
Theory of Communicative Effectiveness (Breen)	Communication effectiveness in attaining goals	- Language learning communication importance. - Stressing learners' capacity to adapt language to varied settings and goals. - Language learning is social and participatory.
Bachman's (1990) theory of linguistic personality	Individual differences and language learning	- Language learning individual variances. Recognition that personality factors affect language learning processes and results. Focus on learner-centered methods.

Theory of motivational dynamics in language learning (Dörnyei)	Motivation in language learning	Learning languages requires drive. Recognition of motivation's changeability. - Focus on goal planning, self-regulation, and internal and extrinsic motivation on language acquisition.
Cognitive Load Theory (CLT)	Cognitive processes in learning and load management	Focus on language acquisition cognition. Working memory optimization and cognitive load reduction are crucial to instructional design. Cognitive processing variations are recognized.
Theory of Universal Design	Creating inclusive, accessible learning spaces	Important to provide inclusive and accessible learning settings for all students. Focus on reducing obstacles and giving numerous representation, action, and expression options in language acquisition. Individual learning methods and talents are recognized.
Connectivism (Siemens)	How technology and networked learning affect language and knowledge acquisition	Importance of technology and networked learning in language acquisition. - Emphasis on language acquisition via relationships, information, and online communities. - Language learning is social and participatory.
Social Learning Theory (Bandura)	Language acquisition via observation, imitation, and modelin	The importance of social contact in language acquisition. Focus on language learning via observation, imitation, and modeling. Recognition that peers and role models affect language acquisition.
Self-Determination theory (Deci & Ryan)	Motivation and language learning: autonomy, competence, and relatedness	Learning languages requires drive. Focus on motivation and language acquisition via autonomy, competence, and relatedness. - Value of intrinsic drive, control, and self-determination in language learning.

Both of the theories, i.e. communicative competence theory of Canale and task theory of Ellis idealize the precision of grammar and do the task within the time limit. Vygotsky's social development and motivational approach along with Dörnyei's motivation theory underline social engagement and motivation in language learning.

Such theories as Vygotsky's sociocultural and Dörnyei's motivational theories share the same principle, i.e., effective teaching and learning, and therefore their scope may be narrowed or generalized depending on the learners' psychological profile. The models place their emphasis on learner motivation and cognitive

processes to a different degree or an extent. According to Motivationally, Dörnyei's motivational theory and Bachman's linguistic personality theory the importance of Motivation cannot be over emphasized. Some such as CLT and Universal Design target the aspect of cognition and learning, while others like CLT and Universal Design emphasize accessibility. The ideal way is to choose a theory that fits the setting and teaching philosophy while acknowledging its strengths and weaknesses.

All theories have their advantages and disadvantages, and there are reasons for the diversity and limitations of the theories. For one thing, while a theory emphasizes grammar development, another tends to see grammar as one part of language development. The difference may decide how far the related idea is practically applied. For another, a theory may be simply a set of more or less vague ideas which cannot be turned into a teaching approach. In such a case, the related idea stands no chance to be available for actual application. In addition, a theory may be too rigid. There are some weakly related theories of language learning, but one should decide when to use them and when not to. Theoretical and empirical evidence.

There is also much empirical evidence for some hypotheses but less for others. This also may condition how practical the related ideas may be. Etymological uniqueness is not sustained by study that takes as an example Canale's idea of interaction skills combined with Breen's concept of meaningful efficiency and efficiency.

Applications of Complexity in the Real World: Certain ideas may present more difficulties and provide more challenges when it comes to their use in real-world university settings. Vygotsky proposed the sociocultural approach as a crucial method that involves both thorough preparation and practical application to address various academic problems. The efficacy of the approach depends on it.

Uniqueness and flexibility: Many ideas perform much better in various contexts. Ellis's jobs notion may be effective in structured learning environments but not in unorganized ones. Teachers must thus choose concepts that are in accordance with their objectives and the requirements of their students.

Choosing the best strategy : No theory is «best» for teaching languages. The best option depends on the needs of the students, identifying objectives, sources, and setting. A few ideas might be especially pertinent in certain situations.

Practical Techniques: Ellis' work idea, Breen's significant effectiveness, and Canale's significant competence may help students improve their interpersonal skills. The sociocultural method of Vygotsky and the inspiring notion of Dörnyei illuminate the ways in which inspiration and social communication affect language acquisition.

Reliable student-centered targeted interaction: The best language learning strategies are learner-centered and emphasize meaningful engagement. Purchase of language involves testing, hence these methods emphasize certain requirements, social interactions, and incentive. They also provide a lively knowledge environment that enables students to use the language in practical situations. If teachers understand the benefits and drawbacks of several language purchase ideas, they may choose for their students efficient training methods.

Conclusion

Research on various linguistic knowledge ideas exposes a range of methods, each with advantages and disadvantages of its own. It is our responsibility as teachers to point out that there is no worldwide application. A number of factors affect how effective a given idea is, including the particular understanding context, the trainees' needs and goals, the easily accessible sources, and the instructor's teaching style. Moreover, it is rather important to complete an important and knowledgeable decision-making process. Consideration of the empirical support functional application and the modification of each idea to our own understanding context are crucial. The foundation of instructor training is ideas supported by practical evidence, including the significant efficiency of the Canale and the significant talents of Breen. Reputable principles may also need modifications to fit specific issues and training teams. Producing a student-centered environment that promotes effective interaction is unavoidably the foundation of effective language instruction. The sociocultural idea of Vygotsky, Ellis's task-based approach, and Dörnyei's inspiration system provide useful information on how to engage students in communication and find their basic inspiration. We can use these principles directly into our training method to provide students the opportunity to develop their interaction skills and achieve their goals in language knowledge. Progress requires investigation and consistent representation. To improve the process of learning a language, teachers must be willing to adapt their methods and introduce new current technology. In a dynamic and research-based approach, our knowledge can remain relevant, dependable, and adapted to the changing needs of trainees in a world that is always evolving.

References

1 **Ahmed, S. T., Pawar, S. V.** Communicative competence in English as a foreign language : Its meaning and the pedagogical considerations for its development. – 2018. – Vol. 2. – №. 6. – P. 267–277.

2 **Joe, H. K., Hiver, P., Al-Hoorie A. H.** Classroom social climate, self-determined motivation, willingness to communicate, and achievement : A study

of structural relationships in instructed second language settings. – 2017. – Vol. 53. – P. 133–144.

3 **Liu, B. F., Fraustino, J. D., Jin, Y.** Social media use during disasters: How information form and source influence intended behavioral responses. – 2016. – Vol. 43. – № 5. – P. 626–646.

4 **Canagarajah, S.** Diversifying academic communication in anti-racist scholarship : The value of a translanguing orientation.– 2023. – Vol. 23. – № 5. – P. 779–798.

5 **Kramsch, C., Zhang, L.** The multilingual instructor. – Oxford University Press, 2018.

6 **Dörnyei, Z., Al-Hoorie, A. L. I. H.** The motivational foundation of learning languages other than global English : Theoretical issues and research directions // The Modern Language Journal. – 2017. – Vol. 101. – № 3. – P. 455–468.

7 **Ferrari-Lagos, E., Martínez-Abad, F., Ruiz C.** The importance of motivation and communication in MOOCs as elements to increase completion rates : A study at MOOCs on Climate Change // Eighth international conference on technological ecosystems for enhancing Multiculturalism. – 2020. – P. 1042–1047.

8 **Scott, L. R.** Barriers with implementing a universal design for learning framework // Inclusion. – 2018. – Vol. 6. – № 4. – P. 274–286.

9 **Järvelä, S.** Enhancing socially shared regulation in collaborative learning groups : Designing for CSCL regulation tools // Educational Technology Research and Development. – 2015. – Vol. 63. – P. 125–142.

10 **Utecht, J., Keller, D.** Becoming Relevant Again: Applying Connectivism Learning Theory to Today's Classrooms // Critical Questions in Education. – 2019. – Vol. 10. – № 2. – P. 107–119.

11 **Otoshi, J., Heffernan, N.** An analysis of a hypothesized model of EFL students' motivation based on self-determination theory // Asian EFL Journal. – 2011. – Vol. 13. – № 3. – P. 66–86.

12 **Reeve, J., Jang, H.** What teachers say and do to support students' autonomy during a learning activity // Journal of educational psychology. – 2006. – Vol. 98. – № 1. – P. 209.

Received 18.04.24.

Received in revised form 23.05.24.

Accepted for publication 12.06.24.

**А. Б. Ергалиева, А. А. Кайбуллаева*

SDU University,

Қазақстан Республикасы, г. Алматы.

18.04.24 ж. баспаға түсті.

23.05.24 ж. түзетулерімен түсті.

12.06.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

КӘСІБИ ШЕТ ТІЛДІК КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУДЫҢ ҒЫЛЫМИ ТӘСІЛДЕРІН ТАЛДАУ

Бұл зерттеудің мақсаты осы теорияларға енгізілуі мүмкін көптеген шектеулерді салыстыру және қарама-қарсы қою арқылы болашақ шет тілі мұғалімдерінің кәсіби коммуникативті қабілеттерін дамыту туралы бірқатар тұжырымдамаларды зерттеу болып табылады. Канале, Бахман, Выготский, Крами, Уиллис және Уиллис пен Уиллис, Дорни, Альберт Бандура, Эдвард Деси және Ричард Райан-ғылыми идеялары осы зерттеуге негіз болған авторлардың кейбірі. Зерттеу барысында коммуникативтік құзыреттілікті дамытудың бірқатар түрлі тәсілдері талқыланатын болады. Бұл тәсілдерге когнитивті, коммуникативті, әлеуметтік-мәдени, жобалық және интегративті тәсілдер жатады. Зерттеу нәтижелеріне сәйкес, кейбір теориялар коммуникацияның белгілі бір салаларына шоғырланған, ал басқалары тақырыпқа неғұрлым жан-жақты көзқарасты қолданады. Кейбір теорияларға сәйкес белгілі бір оқыту стратегиялары тағайындалады, ал басқаларында табысты қарым-қатынастың жалпы принциптері бар. Екінші жағынан, басқа теориялардың белгілі бір кемшіліктері бар, мысалы, нақты ұсыныстардың болмауы, оқушылардың мотивациясы мен тапсырмаларды орындауға жеткіліксіз назар аудару, үлкен сыныптардағы қиындықтар және оқушылардың бірегей талаптарын орындау кезінде шектеулердің пайда болу мүмкіндігі.

Кілтті сөздер: коммуникативтік құзыреттілік, кәсіби шет тілі, ғылыми әдістемелер, принциптер, мотивация, ағылшын тілін оқыту.

**А. Б. Ергалиева, А. А. Кайбуллаева*

SDU University,

Республика Казахстан, г. Алматы.

Поступило в редакцию 18.04.24.

Поступило с исправлениями 23.05.24.

Принято в печать 12.06.24.

АНАЛИЗ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К РАЗВИТИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Целью данного исследования является изучение ряда концепций о развитии профессиональных коммуникативных способностей будущих учителей иностранных языков путем сравнения и противопоставления многочисленных ограничений, которые могут быть включены в эти теории. Канале, Бахман, Выготский, Крами, Уиллис и Уиллис-энд-Уиллис, Дорней, Альберт Бандура, Эдвард Деси и Ричард Райан – вот некоторые из авторов, чьи научные идеи послужили основой для этого исследования. В ходе исследования будет обсуждаться ряд различных подходов к развитию коммуникативной компетентности. Эти подходы включают когнитивный, коммуникативный, социокультурный, проектный и интегративный подходы. Согласно результатам исследования, некоторые теории концентрируются на определенных областях коммуникации, в то время как другие используют более комплексный подход к предмету. Согласно некоторым теориям, предписываются определенные стратегии обучения, в то время как другие содержат общие принципы успешного общения. С другой стороны, другие теории имеют определенные недостатки, такие как отсутствие четких рекомендаций, недостаточное внимание к мотивации учащихся и выполнению заданий, трудности в больших классах и возможность возникновения ограничений при выполнении уникальных требований учащихся.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, профессиональный иностранный язык, научные методики, принципы, мотивация, преподавание английского языка.

МРНТИ 16.21.21

<https://doi.org/10.48081/MFXN6254>***Ф. Н. Мамырова, А. Е. Ниязова**

Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева,

Республика Казахстан, г. Астана

*e-mail: mamyrovaferuza@gmail.com

КОГНИТИВНО-ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В ВУЗЕ

На современном этапе модернизации образования и формирования новых его истоков, видится необходимость в адаптации образовательного процесса под реалии современного мира, где ключевая роль отводится именно навыкам практического применения знаний полученных в ВУЗе. Данная работа посвящена вопросам актуальности применения когнитивно-лингвокультурологического подхода в системе высшего образования в обучении иностранным языкам. В связи с этим определена цель исследования, заключающаяся в изучении когнитивно-лингвокультурологического подхода в обучении иностранным языкам в условиях высшего учебного заведения. В данном случае отводится внимание осведомленности студентов о сущности и условиях его практического применения, а также формированию и применению основ данного подхода на практике. Методология исследования базируется на применении теоретических и практических методов исследования. Эмпирическая часть исследования представляет собой проведение социологического исследования методом анкетирования. Выявлено, что основным элементом когнитивно-лингвокультурологического подхода является интеграция культурных элементов. Подтверждена эффективность данного подхода, за счет того, что он включает в себя интеграцию культурных аспектов и учет когнитивных процессов. Установлено, что основным преимуществом данного подхода является более глубокое понимание изучаемого языка обучающимися как результата практического применения данного подхода.

Ключевые слова: иностранный язык, обучение иностранным языкам, культурный аспект, когнитивные процессы, когнитивно-лингвокультурологический подход, высшее образование.

Введение

В статье мы хотим рассмотреть актуальность использования когнитивно-лингвокультурологического подхода в обучении иностранным языкам в высшем учебном заведении. Обратимся к концепции компетентностного подхода [1, с. 23–27], которая заключается в организации образовательного процесса таким образом, в ходе которого возникает возможность формирования определенных компетенций посредством развития профессиональной компетентности учащихся в данном вопросе. Такой концепт предполагает, что когнитивно-лингвокультурологический подход реализуется на основе применения психолого-педагогических принципов для формирования условий личностного подключения учащихся непосредственно к самому учебному процессу.

Одним из основных компонентов в области компетентности студентов можно рассматривать профессиональный концепт, который заключается в целенаправленном формировании личности будущего педагога и отдельных ориентированных на практическое применение навыков в области языкознания и лингвистики [1; 2].

Кунанбаевой С. С. отмечается, что базовыми компонентами в составе профессионального образования в области иностранного языкознания выступают когнитивно-лингвокультурологические комплексы, формирование которых осуществляется путем эмпирического применения когнитивно-лингвокультурологического подхода на уроках иностранного языка в ВУЗе. Данный подход обеспечивает реконцептуализацию мира отдельной личностью с точки зрения когнитивно-лингвокультурологических составляющих. Выступая с интеграционной позиции данный подход базируется на использовании его в качестве учебной и интегрированной единиц [1, с. 34–38].

На современном этапе модернизации образования и формирования новых его истоков, видится необходимость в адаптации образовательного процесса под реалии современного мира, где ключевая роль отводится именно навыкам практического применения знаний полученных в ВУЗе. Ключевым методом в данном случае, имеющим интеграционный характер и считающийся комплексным, можно считать когнитивно-лингвокультурологический подход.

Предполагается, что использование когнитивно-лингвокультурологического подхода позволяет оптимизировать образовательный процесс, в ходе которого осуществляется рациональное практическое восприятие знаний в области развития лингвистических навыков.

Мы предприняли попытку выявить насколько будущим педагогам в общем известно о когнитивно-лингвокультурологическом подходе при изучении иностранных языков, а также определить условия, когда и в каких случаях студенты применяли и могут применять данный подход в реальном учебном процессе.

Обзор литературы

Исследование вопросов когнитивно-лингвокультурологического подхода в системе обучения иностранному языку в высшем учебном заведении не является столь распространенным.

Рассмотрение сущности данного подхода в литературных источниках продемонстрировало, что основу когнитивно-лингвокультурологического подхода формирует именно лингвокультурологическая составляющая, которая базируется на развитии коммуникативных компетенций студентов, изучающих иностранный язык, которые выступают в качестве средства приобщения обучающегося к культурным особенностям языка и культуре страны, изучение языка которой осуществляется. При этом, выдвигается гипотеза о том, что такой подход ориентирован именно на привитие учащемуся уважения к культурным особенностям и характеристикам языка, через восприятие которых осуществляется его усвоение [2; 3].

Сергеева Н. Н. и др. [3, с. 223–239] подчеркивает в своей научной статье важность использования профессионально-ориентированного подхода в образовательном процессе. В работе обосновывается роль преподавания иностранного языка в ВУЗе с использованием межкультурного, личностно-деятельностного, когнитивно-дискурсивного, проектного, лингвокультурного и лингвокультурологического методов, где особое внимание уделяется именно последнему подходу, как основному способу формирования профессиональных компетенций будущих лингвистов.

Ряд исследователей считает, что сегодня сфера высшего образования претерпевает многочисленные изменения, где ключевое внимание начинает уделяться именно профессионализму будущих кадров. Выявлено, что лингвокультурологический подход обязательно реализуется на основе интеграции его с коммуникативным методом, где последний в сущностном своем проявлении взаимосвязан с когнитивным подходом и является обязательным как в условиях применения коммуникативного, так и лингвокультурологического подхода [4, с. 27].

Вопросы в области исследуемой проблемы также освещались в работах, касающихся значимости практического использования данного подхода с точки зрения решения педагогических, культурологических и лингвистических, проблем. Выявлено, что интеграция данных подходов

позволяет обучить студентов историко-культурным аспектам изучаемого и преподаваемого ими иностранного языка, обеспечить условия формирования навыков межкультурного общения, а также формирование компетентностного подхода [5; 6]. В таком случае ключевые аспекты внимания концентрируются на обеспечении условий коллаборации деятельности в двух направлениях: культурологической и социолингвистической составляющих. В результате этого формируется ведущий подход к проблеме изучения языка, где основное внимание заостряется на когнитивных и коммуникативных компонентах лингвокультурологической компетенции [5, с. 225–231].

Мишениной Т. Рассматривается вопрос о роли аксиологических параметров языковой личности в системе лингвокультурологического исследования. В работе определяется, что именно аксиологические параметры составляют основу профессиональной подготовки студентов, где развитие содержания аксиологического компонента обеспечивает реализацию ценностно-вариантной модели образовательного выбора с обоснованием роли и функции личностно-ценностных ориентаций образования [7, с. 118–122]. Уделяется особое внимание роли самого непосредственного процесса реализации лингвокультурологического подхода в обучении студентов филологических специальностей [8; 9; 10].

Также автором устанавливается роль аксиологического компонента в формировании языковой личности, где лингвокультурологический материал дает возможность объективации ценностных смыслов на базе применения экспериментального фактора [7, с. 118–122].

Кулибаева Д. Н. в своих исследованиях делает акцент на возможность применения в процессе реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода содержательно-функциональной тематической организации учебного материала. В таком случае данный вариант в составе исследуемого подхода будет полноценно выступать в роли ядра учебного процесса и реализовывать основную предназначенность данного подхода.

Материалы и методы

В данной статье нами использованы методы теоретического описания изучаемого вопроса в литературных источниках, а также проведение эмпирических исследований. Теоретическое исследование базировалось на обобщении и анализе современных работ исследователей, занимающихся вопросами когнитивно-лингвокультурологического подхода в обучении иностранным языкам в условиях ВУЗа. Опытнo-экспериментальная часть работы была осуществлена на основе использования метода анкетирования и последующего анализа полученных результатов с обобщением практических данных. Метод анкетирования был выбран в качестве наиболее часто

используемого метода в социологических исследованиях. Метод интерпретации статистических показателей был направлен на выявление общих и отличных закономерностей в полученных результатах исследования. В качестве основной целевой аудитории исследования выбраны студенты, обучающиеся по специальности «иностранные языки: два иностранных языка».

Результаты и обсуждение

С целью выявления, насколько студентам, обучающимся по специальности «иностранные языки: два иностранных языка» известно о когнитивно-лингвокультурологическом подходе, нами был проведен опрос с помощью метода анкетирования.

Данный метод анкетирования был использован как наиболее часто применяемый метод в социологических исследованиях. Анкетирование проводилось анонимно в онлайн и в оффлайн режимах.

В анкетировании принимали участие студенты Евразийского национального университета имени Л. Н. Гумилева, Евразийского гуманитарного института имени А. К. Кусаинова, Казахского Национального университета имени аль-Фараби, Казахского университета международных отношений и мировых языков имени Абылай хана.

Разработанная анкета представляла собой два блока вопросов. В первом блоке вопросы были направлены на уточнение того, насколько будущим педагогам в общем известно о когнитивно-лингвокультурологическом подходе при изучении иностранных языков. В данном случае устанавливалась их персональная осведомленность по интересующему вопросу. Второй блок вопросов был направлен на выявление условий, когда и в каких случаях студенты применяли данный подход в реальном учебном процессе.

При проведении анкетирования, первый блок состоял из двух вопросов. В первом вопросе респондентам было предложено ответить на вопрос «Что такое когнитивно-лингвокультурологический подход?». При ответе на данный вопрос порядка 70 % студентов дали правильный ответ. При проведении анализа ответов на второй вопрос «Какие основные элементы включает в себя данный подход, на ваш взгляд?» было выявлено, что по мнению чуть менее трети студентов (60 %) основным элементом когнитивно-лингвокультурологического подхода является интеграция культурных элементов. 25 % опрошенных считают, что в роли основных элементов когнитивно-лингвокультурологического подхода выступают когнитивные процессы, которые непосредственно включают в себя интеллектуальную деятельность и когнитивные стратегии. Остальные – 15 % студентов ответили, что на их взгляд основными компонентами в составе изучаемого подхода являются лингвистические аспекты.

Анализ результатов по первому блоку проведенного социологического исследования демонстрирует, что большая часть обследованных имеют понятие о том, что представляет из себя когнитивно-лингвокультурологический подход. Это показывает осведомленность студентов по данному вопросу и указывает на то, что в процессе обучения в ВУЗе, данному компоненту уделяется особое внимание, в частности в ходе изучения профильных дисциплин по специальности. Полноценное понимание сущности когнитивно-лингвокультурологического подхода обеспечивает овладение основными навыками его использования в практической деятельности. Проведенная опытно-экспериментальная работа в рамках первого блока анкетирования позволила установить наличие основных компонентов в составе изучаемого подхода.

Полученные данные указывают на то, что для четверти опрошенных базис исследуемого подхода заключается в именно в когнитивных процессах, что обосновывается реализацией процессов, направленных на деятельность, контролируемую интеллектуальными способностями, где последние формируют основу построения стратегий на основе когнитивных функций. В связи с чем считается, что именно данные функции составляют основу когнитивно-лингвокультурологического подхода и обеспечивают условия изучения языков. Они формируют основу для построения определенных стратегий в сознании людей и обеспечивают усвоение знаний, в частности, касающихся развития лингвистических способностей.

Меньшая часть респондентов (чуть менее одной шестой части) обосновывает содержание и реализацию когнитивно-лингвокультурологического подхода исключительно посредством использования лингвистических навыков.

Допустимость интеграции исключительно культурных элементов в составе подхода, как это считает почти две трети студентов, также не может быть, на наш взгляд, рассмотрена в качестве единственного основного компонента. Культурные элементы могут быть рассмотрены в качестве связующего компонента между лингвистическими аспектами и когнитивными процессами.

Второй блок вопросов, заданных студентам в ходе проведения анкетирования, был направлен на выявление применения студентами когнитивно-лингвокультурологического подхода в процессе прохождения ими педагогической практики, то есть в условиях реального учебного процесса. Во второй блок были включены три вопроса, направленные на разностороннюю оценку эмпирических особенностей применения подхода на практике.

На первый вопрос второго блока «Считаете ли вы, что когнитивно-лингвокультурологический подход более эффективен для обучения

иностранному языку? Почему?» были получены следующие результаты ответов: 80 % учащихся ВУЗов ответили, что считают данный подход наиболее эффективным, поскольку он включает в себя интеграцию культурных аспектов и учет когнитивных процессов. Остальные студенты (20 %) считают, что данный подход не является эффективным, поскольку в ходе его реализации уделяется недостаточное внимание индивидуальным особенностям и потребностям обучающихся с точки зрения обучения их иностранному языку.

Анализируя полученные по данному вопросу результаты можно отметить, что по мнению большинства студентов в изучении иностранных языков когнитивно-лингвокультурологический подход играет одну из ключевых ролей, что обосновывается его способностью интегрировать базовые аспекты когнитивных процессов, а также культурные составляющие. В связи с этим можно предположить, что такая роль подхода проявляется через интегрированную единицу содержания протекающих в сознании учащихся когнитивных процессов и интерпретирование их суждений на основе составляющих культурного компонента. По мнению одной пятой части учащихся ВУЗов, эффективность когнитивно-лингвокультурологического подхода минимальна, поскольку он не может полноценно охватить потребности каждого студента отдельно и рационально оценить истинные индивидуальные особенности всех участников образовательного процесса. Это позволяет сделать заключение о том, что сущность данного подхода в целом заключается в его полноценной реализации предъявляемых к нему требований.

Второй вопрос, заключающийся в подборе техник и методов в рамках исследуемого подхода, подходящих для практического применения, был сформулирован следующим образом «Какие конкретные методы и техники, связанные с когнитивно-лингвокультурологическим подходом, вы считаете наиболее полезными в практическом обучении?». Полученные результаты продемонстрировали, что по мнению 70 % респондентов наиболее эффективными методами, применяемыми в рамках эмпирической реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода, является интеграция культурных материалов в учебный процесс. Установлено, что такой выбор обосновывается непосредственным учетом роли культурной составляющей в механизме формирования сущности методологического содержания исследуемой теории подхода. Одна пятая часть участников анкетирования указали, что на их взгляд эффективными методами являются дискуссии и групповые обсуждения, которые связаны с культурными и социальными аспектами языка. Роль коммуникативных навыков в соответствующей сфере определяется практическими последствиями применения данного метода,

выступающими в позиции использования приобретаемых при помощи данного подхода лингвистических навыков. Оставшиеся – 10 % студентов ответили, что, по их мнению, эффективными являются интерактивные онлайн-платформы, где используются специализированные онлайн-ресурсы и платформы для обучения, объединяющие культурные и языковые материалы. Такой выбор небольшой доли студентов связан с их личным восприятием наиболее подходящего формата обучения, что также можно считать будет являться приоритетным в ходе их личного преподавания в будущем.

Полученные результаты базируются на проведенных студентами личных исследованиях в ходе прохождения педагогической практики. Установлено, что интеграция культурных материалов в учебный процесс показала наивысшие результаты их практического применения, в то время как визуальное сопровождение было эффективно практически в 7 раз реже. Однако, такое обстоятельство может иметь место быть ввиду нечастого сопровождения преподаваемых уроков иностранного языка интерактивными заданиями. Такой компонент когнитивно-лингвокультурологического подхода позволяет рационально усваивать получаемые знания и эффективно применять сформированные лингвистические навыки в повседневной жизни.

Последний вопрос третьего блока анкетирования был направлен на оценку выявленных трудностей и преимуществ при использовании когнитивно-лингвокультурологического подхода. 60 % опрошенных позиционировали свой ответ с точки зрения выделения основного преимущества данного подхода, которым, по их мнению, является более глубокое понимание изучаемого языка обучающимися. Так, было определено, что сущность данного подхода заключается в предоставлении им возможности целенаправленного практического усвоения отдельных языковых компонентов, которые дают возможность овладения лингвистическими навыками. Четверть студентов (25 %) ответили, что преимуществ в данном подходе больше по отношению к трудностям, но выделяют и характерный недостаток, который заключается в том, что данный метод может подходить не для всех обучающихся, в связи с тем, что некоторым обучающимся может потребоваться индивидуальный подход в обучении иностранным языкам. Оставшиеся 15 % студентов ответили, что данный подход является эффективным и развивает культурную компетенцию у обучающихся иностранному языку.

Полученные в ходе проведения социологического исследования результаты демонстрируют, что сущность применения когнитивно-лингвокультурологического подхода заключается в упрощении процесса приобретения лингвистических навыков при изучении иностранных языков, где данный подход выступает в роли стимулирующего и мотивирующего.

Выявлено, что основой практического применения данного метода является интеграция культурных элементов с применением визуальных способов преподнесения учебного материала.

Заключение и выводы

В ходе проведения исследования была достигнута поставленная цель, заключающаяся в изучении когнитивно-лингвокультурологического подхода в условиях обучения иностранным языкам в высшем учебном заведении. Для достижения цели использованы теоретические и практические методы исследования.

Результаты исследования продемонстрировали, что основным элементом когнитивно-лингвокультурологического подхода является интеграция культурных элементов. При этом была подтверждена эффективность данного подхода, поскольку выявлено, что он включает в себя интеграцию культурных аспектов и учет когнитивных процессов. Установлено, что наиболее полезными в практическом обучении методами и техниками, связанными с когнитивно-лингвокультурологическим подходом, можно считать интеграцию культурных материалов в учебный процесс. В связи с чем, в качестве основного преимущества данного подхода было выявлено более глубокое понимание изучаемого языка обучающимися как результата практического применения данного подхода.

Полученные результаты позволяют рассматривать позицию и роль лингвокультурологического подхода в системе обучения иностранному языку в высшем учебном заведении как существенную. В связи с чем предполагается, что в дальнейшем практическое использование лингвокультурологического подхода в ВУЗах имеет значимые перспективы для казахстанской системы образования. Данный аспект обуславливает предметную сторону содержания иноязычного образования с точки зрения его важности и актуальности на сегодняшний день.

Список использованных источников

- 1 **Кунанбаева, С. С.** Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2010. – 344 с.
- 2 **Кулибаева, Д. Н.** Инновационная модель формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком в условиях школ международного типа. – Алматы : Каз. ун-т междунар. отношений, 2022. – 216 с.
- 3 **Sergeeva, N. N., Sorokoumova, S. N.** Model of teaching strategies of working with vocabulary to non-linguistic students in the professionally-

oriented context // Yazyk i Kul'tura. – 2022. – №57. – P. 223–239. – <https://doi.org/10.17223/19996195/57/11>.

4 **Kumaravadivelu, B.** The Postmethod Condition : (E)merging Strategies for Second/Foreign Language Teaching // TESOL Quarterly. – 1994. – №28(1). – P. 27. – <https://doi.org/10.2307/3587197>.

5 **Garayeva, A. K.** Teaching history of the english language : Some socio-cultural aspects and features of competence-based approach // Journal of Sustainable Development. – 2015. – №8(5). – P. 225–231. – <https://doi.org/10.5539/jsd.v8n5p225>.

6 **Kulakhmetova, M. S., Nedostup, E. A.** On the issue of the development of linguocultural competence // Bulletin of Shokan Ualikhanov Kokshetau University. Philological Series. – 2023. – P. 169–179. – <https://doi.org/10.59102/kufil/2023/iss4pp169-179>.

7 **Mishenina, T.** Axiological parameters of philology students' linguistic personality in the course of linguocultural studies // Science and Education. – 2017. – №30(4). – P. 118–122. – <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-20>.

8 **Kulaeva, O. A., Zolotukhina, A. I.** A method of projects as a means of developing a linguistic and cultural competence in high school English classes // Samara Journal of Science. – 2022. – №11(4). – P. 308–312. – <https://doi.org/10.55355/snv2022114313>.

9 **Gil, S.** The main stages of teaching foreign students to perceive folklore works // Teaching Languages at Higher Institutions. – 2021. – №(39). – P. 14–25. – <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-39-01>.

10 **Pudikova, G. N.** Linguoculturological approach in training Russian language as foreign one to representatives of generation Z // Alma Mater. Vestnik Vysshey Shkoly. – 2019. – №12. – P. 101–107. – <https://doi.org/10.20339/am.12-19.101>.

References

1 **Kunanbaeva, S. S.** Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya [Theory and practice of modern foreign language education]. – Almaty, 2010. – 344 p. [In Russian].

2 **Kulibaeva, D. N.** Innovatsionnaya model' formirovaniya mezhdunarodno-standartnykh urovnya vladeniya inostrannym yazykom v usloviyakh shkol mezhdunarodnogo tipa [An innovative model for the formation of international standard levels of foreign language proficiency in international schools]. – Almaty : Kaz. University of Intern. relations, 2022. – 216 p. [In Russian].

3 **Sergeeva, N. N., Sorokoumova, S. N.** Model of teaching strategies of working with vocabulary to non-linguistic students in the professionally-

oriented context // Yazyk i Kul'tura. – 2022. – №57. – P. 223–239. – <https://doi.org/10.17223/19996195/57/11>.

4 **Kumaravadivelu, B.** The Postmethod Condition : (E)merging Strategies for Second/Foreign Language Teaching // TESOL Quarterly. – 1994. – №28(1). – P. 27. – <https://doi.org/10.2307/3587197>.

5 **Garayeva, A. K.** Teaching history of the english language : Some socio-cultural aspects and features of competence-based approach // Journal of Sustainable Development. – 2015. – №8(5). – P. 225–231. – <https://doi.org/10.5539/jsd.v8n5p225>.

6 **Kulakhmetova, M. S., Nedostup, E. A.** On the issue of the development of linguocultural competence // Bulletin of Shokan Ualikhanov Kokshetau University. Philological Series. – 2023. – P. 169–179. – <https://doi.org/10.59102/kufil/2023/iss4pp169-179>.

7 **Mishenina, T.** Axiological parameters of philology students' linguistic personality in the course of linguocultural studies // Science and Education. – 2017. – №30(4). – P. 118–122. – <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-20>.

8 **Kulaeva, O. A., Zolotukhina, A. I.** A method of projects as a means of developing a linguistic and cultural competence in high school English classes // Samara Journal of Science. – 2022. – №11(4). – P. 308–312. – <https://doi.org/10.55355/snv2022114313>.

9 **Gil, S.** The main stages of teaching foreign students to perceive folklore works // Teaching Languages at Higher Institutions. – 2021. – №(39). – P. 14–25. – <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-39-01>.

10 **Pudikova, G. N.** Linguoculturological approach in training Russian language as foreign one to representatives of generation Z // Alma Mater. Vestnik Vysshey Shkoly. – 2019. – №12. – P. 101–107. – <https://doi.org/10.20339/am.12-19.101>.

Поступило в редакцию 16.04.24.

Поступило с исправлениями 22.04.24.

Принято в печать 12.06.24.

*Ф. Н. Мамырова, А. Е. Ниязова

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Астана қ.

16.04.24 ж. баспаға түсті.

22.04.24 ж. түзетулерімен түсті.

12.06.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

УНИВЕРСИТЕТТЕ ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ КОГНИТИВТІ-ЛИНГВОМӘДЕНИ ТӘСІЛ

Білім беруді модернизациялаудың және оның жаңа бастауларын қалыптастырудың қазіргі кезеңінде білім беру процесін қазіргі әлемнің шындығына бейімдеу қажеттілігі туындайды, мұнда жоғары оқу орнында алған білімдерін практикалық қолдану дағдылары шешуші рөл атқарады. Бұл жұмыс шет тілдерін оқытуда жоғары білім беру жүйесінде когнитивті-лингвомәдениет тәсілін қолданудың өзектілігі мәселелеріне арналған. Осыған байланысты зерттеудің мақсаты – жоғары оқу орны жағдайында шет тілдерін оқытудағы когнитивті-лингвомәдениеттану тәсілін зерттеу болып табылады. Бұл жағдайда студенттердің оны практикалық қолданудың мәні мен шарттары туралы хабардар болуына, сондай-ақ осы тәсілдің негіздерін тәжірибеде қалыптастыру мен қолдануға назар аударылады. Зерттеу әдістемесі зерттеудің теориялық және тәжірибелік әдістерін қолдануға негізделген. Зерттеудің эмпирикалық бөлігі сауалнама әдісімен социологиялық зерттеу жүргізу болып табылады. Когнитивті-лингвомәдени тәсілдің негізгі элементі мәдени элементтердің интеграциясы болып табылатыны анықталды. Бұл тәсілдің тиімділігі мәдени аспектілерді интеграциялауды және танымдық процестерді есепке алуды қамтитындығына байланысты расталды. Бұл тәсілдің басты артықшылығы білім алушылардың осы тәсілді практикалық қолдану нәтижесі ретінде зерттелетін тілді тереңірек түсінуі болып табылады.

Кілтті сөздер: шет тілі, шетел тілдерін үйрету, мәдени аспект, когнитивті үдеріс, когнитивті-лингвомәдениеттану тәсілі, жоғары білім.

**F. N. Mamyrova , A. E. Niyazova*

L. N. Gumilyov Eurasian National University,
Republic of Kazakhstan, Astana.

Received 16.04.24.

Received in revised form 22.04.24.

Accepted for publication 12.06.24.

COGNITIVE-LINGUOCULTUROLOGICAL APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT UNIVERSITY

In the current stage of modernization of education and the formation of its new sources, there is a need to adapt the educational process to the realities of the modern world, where the key role is given to the practical application of knowledge obtained in higher education. This work is dedicated to the issues of the relevance of the cognitive-linguocultural approach in the system of higher education in teaching foreign languages. In this case, attention is paid to students' awareness of the essence and conditions of its practical application, as well as the formation and application of the principles of this approach in practice. The research methodology is based on the application of theoretical and practical research methods. The empirical part of the study involves conducting a sociological survey using questionnaires. It has been revealed that the main element of the cognitive-linguocultural approach is the integration of cultural elements. The effectiveness of this approach has been confirmed due to its inclusion of cultural aspects and consideration of cognitive processes. It has been established that the main advantage of this approach is a deeper understanding of the language being studied by students as a result of the practical application of this approach.

Keywords: foreign language, teaching foreign languages, cultural aspect, cognitive process, cognitive-linguocultural approach, higher education.

<https://doi.org/10.48081/TWMC5793>

***П. Қ. Меңлібай, М. Н. Мусабаева**

Л. Н. Гумилёв атындағы

Еуразия ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Астана қ.

*e-mail: menlibai.perizat12.02@gmail.com

ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ: 7-СЫНЫП ТӘЖІРИБЕСІ

Бұл зерттеу жобасы 7-сынып деңгейінде географияны оқытуда жаңа технологияларды біріктіруге арналған. Қазіргі білім беру контекстінде оқытудың инновациялық әдістері мен құралдарын енгізу оқу процесінің тиімділігін арттыруға және оқушылардың назарын аударуға бағытталған өзекті міндет болып табылады.

Зерттеудің мақсаты: 7-сыныпта географияны оқыту процесіне жаңа технологияларды біріктіру тәжірибесін анықтау, сондай-ақ олардың оқушылардың академиялық жетістіктеріне әсерін және олардың пәнді оқуға деген ынтасын бағалау.

Зерттеу барысында интерактивті оқыту платформалары, виртуалды экскурсиялар, географиялық модельдер жасауға арналған компьютерлік бағдарламалар және басқалар сияқты әртүрлі инновациялық әдістер қолданылды. Оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал ететін интерактивті оқыту әдістерін қолдануға баса назар аударылды.

Зерттеу нәтижелері жаңа технологияларды интеграциялаудың 7-сыныптағы географияны оқытуға оң әсерін көрсетті. Оқушылар пәнге көбірек қызығушылық танытты, академиялық көрсеткіштерін жақсартты және заманауи ақпараттық технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын дамытты.

Осылайша, 7-сынып деңгейінде географияны оқытуда жаңа технологияларды интеграциялау білім беру сапасын арттыруға және оқушыларды пәнді оқуға ынталандыруға ықпал ететін тиімді және перспективалы тәсіл болып табылады.

Кілтті сөздер: Жаңа технология, Мультимедиялық технологиялар, Инновация, Интерактивті карта, ГАЖ технологиялар, Виртуалды экскурсиялар.

Кіріспе

Қазіргі ақпараттық қоғамында оқу процесінде жаңа технологияларды қолдану маңызды бола түсуде. Инновациялар айтарлықтай нәтиже бере алатын ең перспективалы бағыттардың бірі-географияны оқыту. Бұл мақалада біз 7-сыныптың оқу процесіне жаңа технологияларды енгізу тәжірибесін қарастырамыз және осы тәсілдің тиімділігін бағалаймыз. Заманауи технологиялар мен оқыту әдістері мектепте географияны оқытуды жақсартуға кең мүмкіндіктер ашады. Дәстүрлі оқулықтар мен дәрістердің орнына тәрбиешілер интерактивті карталарды, виртуалды экскурсияларды, ойын технологияларын, онлайн ресурстарды және басқа құралдарды пайдалану арқылы оқу процесін қызықты әрі тиімді ете алады. Бұл инновациялар оқушыларға география ерекшеліктерін жақсы түсінуге, деректерді талдау дағдыларын дамытуға және ойындар мен қосымшалар арқылы ақпаратты есте сақтауға көмектеседі. Осылайша, заманауи технологиялар мен оқыту әдістерін қолдану мектеп бағдарламасында географияны оқыту сапасын едәуір арттыра алады.

Жаһандану және ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы оқушылардан фактілер мен анықтамаларды білуді ғана емес, сонымен қатар үлкен көлемдегі деректерді талдау және түсіндіру дағдыларын талап етеді. Бұл тұрғыда жаңа технологияларды қолдану күрделі географиялық құбылыстар мен процестерді тереңірек түсінуге ықпал етеді. Мысалы, интерактивті карталармен, 3D модельдермен немесе виртуалды шындықпен жұмыс істеу мектеп оқушыларына оның ерекшеліктері мен басқа аймақтармен байланысын зерттей отырып, әлемнің кез-келген нүктесімен танысуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл пәнге деген қызығушылықты арттырады және оқушыларды географияны өз бетінше оқуға ынталандырады.

Заманауи білім жаңа технологияларды қолдануға көбірек көңіл бөледі және бұл таңғаларлық емес. Цифрлық революция дәуірінде, кез келген уақытта және кез келген жерде ақпаратқа қол жеткізу мүмкін болған кезде, дәстүрлі оқыту әдісі оқушылардың толыққанды дамуы үшін жеткіліксіз болып шығады. Географияны оқытуда инновациялық технологиялар ерекше маңызға ие. Олардың көмегімен оқытушылар оқу процесін жылдан жылға кеңілдендірілген нәтижелермен өндіріс процесіне айналдыруға тырысады [1, б.124].

Жаңа технологияларды қолдану географияны оқытуды интерактивті және көрнекі етуге мүмкіндік береді. Дәстүрлі оқулықтар мен карталар компьютерлік бағдарламалардың, интерактивті карталардың немесе виртуалды шындықтың арқасында алуға болатын жанды және динамикалық тәжірибені ұсына алмайды.

Географияны оқыту процесіне жаңа технологияларды біріктірудің бір мысалы-жетінші сынып тәжірибесі. Бұл тәжірибе жер шарымен жұмыс істеуге арналған арнайы бағдарламаларды, интерактивті карталар мен атластарды, сондай-ақ әртүрлі елдер мен континенттерге виртуалды экскурсияларды пайдаланады. Бұл оқушыларға география туралы теориялық білім алуға ғана емес, сонымен қатар оларды жаңа технологиялар арқылы әлемді аша отырып, іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді.

Мысалы, мамандандырылған бағдарламалардың арқасында оқушылар жердің әртүрлі аймақтарының климаттық ерекшеліктерін зерттей алады, температура, жауын-шашын және басқа параметрлер туралы деректерді салыстыра алады. Олар уақыт өте келе климаттың өзгеруін зерттей алады және адам әрекетінің қоршаған ортаға әсерін талдай алады. Интерактивті карталар оқушыларға елдердің шекараларымен, астаналарымен және әртүрлі аймақтардың басқа да географиялық ерекшеліктерімен танысуға мүмкіндік береді.

Жаңа технологияларды қолданудың маңызды құрамдас бөлігі-мұғалім мен оқушылар арасында ақпарат алмасу мүмкіндігі. Арнайы қолданбалар немесе онлайн платформалар арқылы тәуелсіз сабақтар ұйымдастыруға немесе интерактивті сабақтар өткізуге болады, онда студенттер сұрақтар қоюға және мұғалімнен дереу кері байланыс алуға мүмкіндік алады.

Осылайша, Географияны оқытуда жаңа технологиялардың интеграциясы қазіргі білім беруде шешуші рөл атқарады. Бұл оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді, оқушылардың пәнді оқуға белсенді қатысуын ынталандырады және ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамытады. 7-сынып оқушылары жаңа технологияларды қолдана отырып, географиялық материалмен танысып қана қоймай, оны тәжірибеде қолдануға мүмкіндік алады, бұл білімді тереңірек игеруге ықпал етеді.

Ойын технологиясын қолдану мектеп бағдарламасында географияны оқытуда да пайдалы болуы мүмкін. Мысалы, виртуалды шындық ойындары студенттерге географиялық ұғымдар мен орындарды жақсырақ түсінуге, сондай-ақ экожүйелер мен жануарлардың салдарын зерттеуге көмектеседі [2, б.б.].

Зерттеу материалдары мен әдістемесі

Қазіргі уақытта цифрлық технологиялар адамдардың өмірінің барлық салаларына еніп жатыр, өзгерістердің бұл бағыты – білім беру айналып өтпейді. Оқу процесінде жаңа технологияларды белсенді қолданудың бір бағыты – Географияны зерттеу.

Мақалада жетінші сыныптағы географиялық процестерді зерттеуге оқушылардың қатысуын ынталандыру үшін жаңа технологияларды қолдану тәжірибесі талқыланады.

Географияны оқытудағы негізгі мақсаттардың бірі-оқушылардың кеңістіктік қатынастар мен тәуелділіктер туралы түсініктерін қалыптастыру. Дәрістер мен оқулықтарды пайдалану сияқты дәстүрлі оқыту әдістері әрқашан жоғары белсенділік пен пәнге деген қызығушылықты арттыра бермейді. Сондықтан оқушыларға географиялық процестерді өз бетінше зерттеуге мүмкіндік беретін әртүрлі жаңа технологияларды қолдану туралы шешім келдім.

Осындай құралдардың бірі интерактивті карталарды пайдалану болды. Оқушылар әртүрлі географиялық ерекшеліктері бар интерактивті карталарды ұсынатын арнайы бағдарламаларға немесе сайттарға қол жеткізе алды. Бұл құралдардың көмегімен студенттер әртүрлі аймақтарды зерттей алады, климаттың ерекшеліктерін, жерді пайдалануды және географияның басқа аспектілерін зерттей алады. Карталардың интерактивтілігі оқушыларға зерттеу тақырыбын өз бетінше таңдауға, сұрақтар қоюға және оларға жауап алуға мүмкіндік берді.

Тағы бір құрал географиялық ақпараттық жүйелерді (ГАЗ) қолдану болды. Оқушыларға әртүрлі географиялық деректерді көрсете алатын өздерінің ГАЗ картасын жасау ұсынылды. Бұл ретте оқушылар әртүрлі нысандар (мысалы, өзендер, көлдер, қалалар) туралы ақпаратты өз бетінше жинап, картаға қосты. Бұл тәсіл оқушыларға кеңістіктік байланыстар мен тәуелділіктерді толық түсінуге мүмкіндік берді.

Сондай-ақ географияны оқыту үдерісінде виртуалды шындықты (VR) қолдану жүзеге асырылды. Оқушылар сыныптан шықпай-ақ әлемнің әртүрлі жерлеріне бару мүмкіндігіне ие болды. Олар географиялық нысандарды аралап, олардың ерекшеліктерін зерттеп, қоршаған әлем туралы жаңа білім ала алды. VR-ді қолдану оқушылардың зерттелетін тақырыпқа «толық енуіне» және пәнге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік берді.

Географияны оқытуда жаңа технологияларды қолдану нәтижесінде оқушылар пәнге үлкен белсенділік пен қызығушылық танытты. Олар өз бетінше жұмыс істей бастады, өз білімдері мен дағдыларына сенімді болды. Интерактивті карталарды, ГАЗ мен VR қолдану оларға географиядағы кеңістіктік байланыстар мен тәуелділіктерді жақсы түсінуге көмектесті.

Осылайша, географияны оқытуда жаңа технологияларды интеграциялау оқушылардың географиялық процестерді меңгерудегі белсенділігін арттырудың тиімді әдісі болып шықты. Бұл құралдар оқушыларға географиялық материалды өз бетінше зерттеуге, кеңістіктік байланыстар

мен тәуелділіктер туралы түсінік қалыптастыруға, географияны оқуға деген қызығушылық пен ынтаны арттыруға мүмкіндік береді.

Электрондық карталар мен географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЗ) географияны оқытуда белсенді түрде енгізіліп жатқан инновациялық технологияларды білдіреді. 7-сыныпта олар бірқатар артықшылықтар береді және материалды тиімдірек меңгеруді қамтамасыз етеді. Электрондық карталардың басты артықшылықтарының бірі олардың интерактивтілігі болып табылады. Оқушылар картаны үлкейтіп, шарлай алады, әртүрлі нысандар мен құбылыстар туралы қосымша мәліметтерді таба алады. Бұл оларға зерттелетін материалдың географиялық контекстін жақсырақ түсінуге және білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, электронды карталар дәстүрлі атластармен салыстырғанда деректердің дәлдігі мен өзектілігін жоғарылатады.

ГАЗ – бұл әр түрлі сипаттағы мәліметтерді: карталарды, статистикалық ақпаратты, фотосуреттерді және басқа ресурстарды біріктіретін компьютерлік жүйе. Олар кеңістіктік деректерді талдауға және күрделі модельдерді құруға мүмкіндік береді. 7-сыныпта ГАЗ әр түрлі географиялық құбылыстарды, мысалы, популяциялардың таралуын, климаттық өзгерістерді немесе экологиялық мәселелерді зерттеу үшін қолданыла алады. Оқушылар өз бетінше зерттеу жүргізе алады және алынған нәтижелерді картада визуализациялай алады.

Қазіргі уақытта заманауи технологияларды қолдану білім беруде кеңінен таралуда және география саласында да ерекшелік жоқ. Р. Браунның және М. Гарсиа мақаласында 7-сынып оқушыларымен өткізілген сабақтар негізінде географиялық ақпараттық жүйелерді (ГАЗ) орта мектептің оқу бағдарламасына енгізу тәжірибесін егжей-тегжейлі зерттейді [3].

Зерттеу барысында ГАЗ технологияларын қолдану географияны оқыту үдерісін едәуір жақсартып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыратындығы анықталды. ГАЗ көмегімен студенттер географиялық деректерді интерактивті түрде зерттеуге, өз карталарын құруға және кеңістіктік қатынастарды талдауға мүмкіндік алды.

7-сыныптағы оқу үдерісінде ГАЗ-ды қолдану арқылы оқыту тәжірибесінен алынған негізгі сабақтарға мыналар кіреді:

1 Интерактивті және тартымды ГАЗ құралдарын қолдану арқылы оқушылардың ынтасын арттыру және олардың оқу іс-әрекетін жандандыру;

2 Географиялық деректермен жұмыс істеу және өз карталарын жасау барысында оқушылардың кеңістіктік ойлау және аналитикалық ойлау дағдыларын дамыту;

3 Географиялық ұғымдарды және әртүрлі географиялық құбылыстар мен процестердің өзара байланысын түсінуді жетілдіру;

4 Білім берудің жалпы сапасын арттыру және оқушыларды география саласындағы күрделі тақырыптар мен тапсырмаларды меңгеруге дайындау.

Осылайша, 7-сыныптың оқу үдерісіне ГАЗ технологияларын енгізу тәжірибесі олардың географияны оқытудағы тиімділігі мен болашағын растайды. Бұл тәжірибе білім беру тәжірибесін байыту және оқушылардың географияны оқуға деген қызығушылығын арттыру мақсатында білім беру үдерісіне жаңа технологияларды одан әрі дамытуға және енгізуге негіз бола алады [4].

Мектепте өткізілген практикалық жұмыс нәтижесінде 7-сынып оқушыларына географияны оқытуды электронды карталар мен ГАЗ-ды тиімді пайдаланудың мысалы ретінде «Менің туған елім» жобасын жүзеге асыра отырып, оқушыларға арнайы бағдарламалық жасақтама арқылы өз аймағының интерактивті картасын жасау. Олар картада негізгі табиғи ерекшеліктерді (таулар, өзендер, көлдер), әкімшілік-аумақтық бөліністерді (қалалар, аудандар) және басқа да қызығушылық тудыратын мәліметтерді көрсете алды. Әрбір нысан ақпаратпен – фотосуреттермен, тарихтың сипаттамасымен немесе көрікті жерлермен қамтамасыз етілді. Бұл жоба оқушыларға өз аймағын, оның ерекшеліктері мен мәселелерін тереңірек зерттеуге мүмкіндік берді.

Сондай-ақ, виртуалды экскурсияларды өткізу үшін электронды карталар мен ГАЗ-ны пайдалану мүмкіндігін атап өткен жөн. Оқушылар елдер мен континенттерді аралап, олардың географиялық ерекшеліктерін, көрікті жерлерін және мәдениетін зерттей алады. Бұл олардың ой-өрісін кеңейтуге, әртүрлі мәдениеттермен танысуға және географияға деген қызығушылықтарын дамытуға мүмкіндік береді.

Заманауи білім беру үдерісінде оқыту үшін жаңа технологияларды қолдануға көбірек көңіл бөлінуде. Виртуалды экскурсиялар мен географиялық қосымшалар әсіресе белсенді интеграцияланған, бұл студенттердің географияны оқудағы білім беру тәжірибесін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Виртуалды экскурсиялар – бұл жерде физикалық қатысусыз әлемнің әртүрлі бөліктеріндегі интерактивті сапарлар. 3D көзілдіріктері немесе интерактивті тақталар сияқты арнайы бағдарламалар мен жабдықтардың көмегімен оқушылар географиялық ерекшеліктерін зерттей отырып, әртүрлі елдер мен континенттерді аралай алады. Мысалы, мектепте өтілген педагогикалық практика кезінде оқушыларға өткізілген сабақ барысында

Австралияға барып, оның флорасы мен фаунасын зерттеп көріп, содан кейін Африкаға көшіп, оның климаттық аймақтарын зерттей алдық.

Сондай-ақ смартфондармен немесе планшеттерде қолжетімді географиялық қолданбалар кеңінен қолданылды. Бұл қосымшалар арқылы әлемнің әр түрлі аймақтары туралы ақпарат алуға, оқушыларға карталары мен географиялық ерекшеліктерін зерттеуге мүмкіндік берілді. Мысалы, қосымшалардың көмегімен тау жоталары мен өзендерді зерттеуге, сондай-ақ әр түрлі елдердің мәдени орындары туралы білуге.

Менің пайымдауымша бойынша географияны оқытуда виртуалды экскурсиялар мен географиялық қосымшаларды пайдаланудың бірнеше артықшылығы бар. Біріншіден, бұл оқушыларға зерттелетін пәннің әртүрлі аумақтары мен объектілері туралы көрнекі түсінік алуға мүмкіндік береді. Тек оқулықты оқуды немесе фотосуреттерді қараудың орнына, оларға 3D форматтарында қарай алуға немесе тіпті белгілі бір аймақ бойынша виртуалды рейс жасау алуға болатығы дәлелденді. Екіншіден, жаңа технологияларды қолдану білім алушылар үшін оқу үдерісін қызықты өтуіне ықпалын жасайды. Олар қолданбамен немесе бағдарламалармен белсенді түрде әрекеттесу арқасында өздерінің географияны оқуға деген қызығушылығын әлде қайда арттыра түседі. Сонымен қатар, саяхат бағытын өз бетінше таңдай білу білім алушыларға зерттеуші кейіпін сезінуге мүмкіндік береді және олардың шығармашылық ойын дамытады.

Сонымен, виртуалды экскурсиялар мен географиялық қосымшалар материалдарды тереңірек игеруге өз ықпалын тигізеді. Оқушылар саяхаттарды қайталай алады немесе объектілерді бірнеше рет зерттей алады, бұл алған білімдерін шындейге үлкен көмегін береді. Сондай-ақ, оқытудың мұндай әдістері әрбір оқушының қажеттіліктерін ескере отырып, оқу үдерісін жекелендіруге мүмкіндік жасайды.

Осылайша, виртуалды экскурсиялар мен географиялық қосымшалар оқушылардың географияны меңгерудегі білім беру тәжірибесін кеңейтудің тиімді құралы болып табылады. Олар оқу үдерісін қызықтырақ және көрнекі етеді, шығармашылық ойлауды ынталандырады және материалды терең меңгеруге ықпал етеді. Сондықтан оқытуда жаңа технологияларды қолдану 7-сыныпқа арналған география бағдарламасының ажырамас бөлігіне айналуы тиіс.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау

7-сыныпқа өткізілген сабақтарды қортындылай келе географияны оқытуда жаңа технологияларды интеграциялаудың тиімділігін бағалау зерттеудің негізгі аспектісі болып табылатындығын ұғындым. Нәтижелерді

талдау арқылы жаңа технологияларды қолдану оқу үдерісінде орын алған оң өзгерістер деп қорытынды жасауға болады.

Атап өтуге болатын бірінші нәтиже – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру. Интерактивті карталарды, үш өлшемді модельдерді және виртуалды экскурсияларды пайдалану география сабақтарын интерактивті және шынайы етуге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың назарын аударуға көмектеседі және сабаққа белсенді қатысуға негіз жасайды.

Екінші нәтиже – оқушылардың географияны оқуға деген ынтасын арттыру. Жаңа технологиялар пәнге заманауи тұрпат беріп, оны нақты мысалдармен және тапсырмалармен байланыстырады. Оқушылар география сабағында алған білімдерінің практикалық құндылығын көреді және бұл олардың оқу іс-әрекетін ынталандырады.

Үшінші нәтиже ақпаратты қабылдауды жақсартумен байланысты. Бейне және аудио сияқты мультимедианы пайдалану білімгерлердің географиялық фактілер мен ұғымдарды есте сақтауды және түсінуді едәуір жеңілдетеді. Көрнекі бейнелер білімді құрылымдауға және географиялық құбылыстардың жарқын бейнесін жасауға көмегін келдіреді.

Төртінші нәтиже – ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану дағдыларын дамыту. Жаңа технологиялармен жұмыс істеу барысында оқушылар компьютермен жұмыс істеу, интернеттен ақпаратты іздеу, деректерді талдау және презентациялар жасау дағдыларын меңгереді. Бұл дағдылар заманауи білім берудің ажырамас бөлігі болып табылады және оқушылардың кейінгі белсенді өміріне өз пайдасын әкеледі.

Жалпы, 7-сыныпта жасалынған жұмыстар нәтижесінде географияны оқытуда жаңа технологияларды қолдану арқылы өткізілген сабақтар оң нәтижелерін көрсетті. Оқушылар пәнге көбірек қызығушылық танытты, оқуға деген ынтасын арттырды, ақпаратты жақсырақ меңгеріп, АКТ-мен жұмыс істеу дағдыларын дамытты [5]. Бұл нәтижелер білім беру үдерісіне жаңа технологияларды интеграциялау 7-сыныпта географияны оқытудың тиімді тәсілі екенін көрсетеді.

Қазіргі әлемде технологиялар білім беру үдерісінде барған сайын маңызды рөл атқаруда. Олардың оқу бағдарламаларына интеграциясы интерактивті және құруға мүмкіндік береді оқытудың тиімді формасы, әсіресе география сияқты көрнекілік пен кеңістіктік ойлауды қажет ететін пәндерде. Мақала негізінде Зудинова Е. В., Коршунова О. А., Смагина В. А. 7-сыныпқа арналған интерактивті технологияларды қолдана отырып, географияны оқытуды оңтайландырудың келесі тәсілдері мен әдістерін бөліп көрсетуге болады [6]:

1 Білім берудегі жаңа технологияларды интеграциялаудың басты мақсаты материалды неғұрлым белсенді және жан-жақты меңгеруге жағдай жасау болып табылады. Географиялық ұғымдар мен процестерді визуализациялауды жеңілдету үшін виртуалды карталар, симуляциялар және анимациялар сияқты интерактивті оқу материалдарын енгізу.

2 Оқушыларды оқу үдерісіне белсенді түрде тарту үшін интерактивті оқыту платформалары мен қолданбаларын пайдалану, мысалы, оқу барысында ойындар немесе жарыс түріндегі тапсырмалар арқылы.

3 Оқушыларға әртүрлі географиялық аймақтар мен құбылыстарды зерттеуге мүмкіндік беру үшін кеңейтілген шындық технологияларын пайдалану арқасында, виртуалды экскурсиялар мен экспедициялар жүргізу.

4 География пәнін оқытуды қолдайтын қосымша материалдарға, тапсырмаларға және оқу ресурстарына қол жеткізу үшін онлайн ресурстар мен білім беру платформаларын пайдалану.

5 Интерактивті технологияларды бағалау құралдарына және кері байланыс нысандарына біріктіру, мысалы, онлайн сынақтар, сауалнамалар, және веб-конференциялар, оқу жетістіктерін бағалау және идеялармен бөлісу.

Ол сондай-ақ ақпаратпен жұмыс істеу, сыни тұрғыдан ойлау және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл мақалада біз 7-сынып оқушылары үшін географиядан оқу үдерісіне жаңа технологияларды табысты енгізу тәжірибесімен бөлісеміз, сонымен қатар мұғалімдердің осы жаңалықтарды енгізуде кездесетін артықшылықтары мен қиындықтарын қарастырамыз.

Қазіргі әлемде оқытуда жаңа технологияларды қолдану барған сайын танымал және тиімді болып келеді. Атап айтқанда, географияны оқытуда жаңа технологияларды интеграциялаудың бірқатар артықшылықтары бар.

Біріншіден, жаңа технологияларды пайдалану білім алушылар үшін оқу тәжірибесін интерактивті және қызықты етуге мүмкіндік береді. Мысалы, компьютерлік бағдарламалар мен интерактивті карталардың көмегімен әлемнің әр түрлі елдеріне немесе аймақтарына виртуалды экскурсиялар жасауға болады. Бұл оқушылардың елді мекен және оның ерекшеліктері туралы ақпарат алып қана қоймай, сонымен бірге іс жүзінде сол жерге баруға мүмкіндік береді, бұл пәнге деген қызығушылықты айтарлықтай арттырады.

Екіншіден, жаңа технологиялар оқушыларға материалмен белсенді араласуға мүмкіндік береді. Мысалы, компьютерде немесе планшетте интерактивті тапсырмаларды пайдалану студенттерге әртүрлі географиялық мәселелер бойынша өз бетінше зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді. Олар деректерді талдай алады, графиктер мен карталарды құрастыра алады және

алынған нәтижелерге сүйене отырып қорытынды жасай алады. Бұл олардың сыни ойлауын және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытады.

Үшіншіден, жаңа технологияларды қолдану оқушыларға өз қарқынымен білім алуға мүмкіндік береді. Онлайн курстар немесе бейне дәрістер арқылы олар материалды өздеріне ыңғайлы кез келген уақытта және қажетті көлемде меңгере алады. Бұл, әсіресе, оқытудың жеке ерекшеліктері бар қандай да бір себептермен мектепке бара алмайтын балаларға қатысты.

Осылайша, географияны оқытуда жаңа технологияларды интеграциялаудың көптеген артықшылықтары бар. Ол оқу үдерісін қызықты және тартымды етеді, оқушылардың сыни ойлауын және дербестігін дамытады, сонымен қатар материалды өз қарқынымен меңгеруге мүмкіндік береді.

Географияны оқытуда жаңа технологияларды тиімді пайдалану табысты және қызықты білім беру үдерісінің негізгі аспектісі болып табылады. Жоғарыда айтылып кеткен мәліметтерді қорытындылай келе 7-сынып мұғалімдеріне жаңа технологияларды сабақтарына барынша тиімді енгізуге көмектесетін нұсқаулықтар ұсынылған.

1 Сабаққа дайындық: Сабақты бастамас бұрын белгілі бір географиялық тақырыпты зерттеуге пайдалы болуы мүмкін қолжетімді онлайн ресурстармен, қолданбалармен және бағдарламалармен танысу қажет. Сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келетін материалдарды таңдаңыз.

2 Интерактивті презентациялар: PowerPoint немесе Prezi сияқты интерактивті презентациялар жасау үшін бағдарламаларды пайдаланыңыз. Бұл күрделі географиялық ұғымдарды визуализациялауға мүмкіндік береді және сабақты оқушылар үшін көрнекі және есте қаларлықтай етеді.

3 Виртуалды экскурсиялар: Google Earth немесе National Geographic Kids сияқты қолданбаларды немесе онлайн платформаларды пайдаланып виртуалды экскурсиялар жасаңыз. Оқушылар сыныптан шықпай-ақ әлемнің әртүрлі жерлерін зерттей алады және олар туралы қызықты деректерді біле алады.

4 Ойын технологиясы: География сабағында ойындар мен жұмбақтарды қолдану оқушылардың белсенділігін арттыруға және логикалық ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі. Арнайы білім беру ойындарын пайдаланыңыз немесе өз тапсырмаларыңыз бен квесттеріңізді жасаңыз.

5 Топтық жұмыс: Оқушыларды жобаларда немесе презентацияларда бірлесіп жұмыс істеу үшін онлайн қызметтерді пайдалануға шақырыңыз. Бұл топтық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі, сонымен қатар әрбір оқушыға жалпы нәтижеге үлес қосуға мүмкіндік береді.

6 Білімді бағалау: Географиялық тақырыпты меңгергеннен кейін оқушылардың білімін тексеру үшін онлайн тестілерді немесе сауалнамаларды қолданыңыз. Бұл сыныптың үлгерімін жылдам бағалауға және білімдегі олқылықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

7-сыныпта географияны оқытуда жаңа технологияларды біріктіру қазіргі білім беру тәжірибесіндегі маңызды қадам болып табылады. Осы зерттеу барысында интерактивті карталар, географиялық ақпараттық жүйелер және виртуалды экскурсиялар сияқты заманауи технологияларды қолдану студенттердің оқу материалын тереңірек және қызықты игеруіне ықпал ететіні анықталды.

Зерттеу нәтижелері 7-сынып оқушылары интерактивті оқыту әдістері қолданылған кезде географияны үйренуге көбірек қызығушылық пен мотивация көрсететінін көрсетті. Бұл оларға кеңістіктік ұғымдарды, географиялық процестерді және әлемнің әртүрлі аймақтары арасындағы байланысты жақсы түсінуге мүмкіндік береді.

Жаңа технологияларды біріктіру тәжірибесі сонымен қатар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандыру үшін мультимедиялық ресурстар мен интерактивті тапсырмаларды пайдаланудың тиімділігін растады. Бұл олардың сыни ойлауын, аналитикалық дағдыларын және цифрлық ортада ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Осылайша, 7-сыныпта географияны оқытуға жаңа технологияларды біріктіру білім беру сапасын жақсартуға, оқу процесін қызықты әрі тиімді етуге, сондай-ақ оқушыларды цифрлық дәуірдің заманауи сын-қатерлері мен мүмкіндіктеріне дайындау әлеуетіне ие. Осы саладағы қосымша зерттеулер мен әзірлемелер оқу процесінде технологияны қолданудың практикалық мүмкіндіктерін кеңейтуге және географиялық оқытуды оқушылар үшін одан да тартымды және тиімді етуге көмектеседі.

Пайдаланылған деректер тізімі

1 **Васяниа, В. И.** Упражнения на развитие творческих способностей [Текст]. – 2007.

2 **Кларин, М. В.** Технологии обучения: идеал и реальность [Текст]. – Рига, 1999.

3 **Андреева, Г. М.** Социальная психология / Г. М. Андреева – [Текст] – М. : Аспект Пресс, 2001.

4 **Браун, Р., Гарсия, М.** Интеграция ГИС-технологий в учебную программу по географии средней школы : уроки, извлеченные из урока 7-го

класса [Текст] // Международный журнал географического образования. – 2018. – 25 (4). – С. 301–315.

5 **Трусов, А. А., Карасева, О. П.** Интеграция информационных и коммуникационных технологий в образовательный процесс [Текст]. – М. : Просвещение, 2015. – 240 с.

6 **Зудинова, Е. В., Коршунова, О. А., Смагин, В. А.** Оптимизация процесса обучения географии с использованием интерактивных технологий [Текст]. – М. : Издательство НИЦ Инфра-М, 2017. – 180 с.

7 **Котова, Н. В., Степанов, А. С.** Применение веб-технологий в образовательном процессе при изучении географии [Текст]. – М. : ЛитРес, 2018. – 150 с.

8 **Резцова, О. А., Смирнов, Д. Л.** Развитие критического мышления и пространственной грамотности учащихся с помощью виртуальной реальности [Текст]. – М. : Педагогическое общество России, 2019. – 200 с.

9 **Бабанский, Ю. К.** Выбор методов обучения в средней школе [Текст]. – М. : Педагогика, 1996. – 646 с.

10 **Гурьев, А. И.** Развитие самостоятельности и творческой активности [Текст]. – Челябинск, 1997. – 21 с.

References

1 **Vasyaniya, V. I.** Uprazhneniya na razvitie tvorcheskich sposobnostei. [Exercises for the development of creative abilities] [Text]. – 2007.

2 **Klarin, M. V.** Technologii obucheniya: ideal i realnose [Learning technologies: ideal and reality] [Text]. – Riga, 1999.

3 **Andreeva, G. M.** Sociealnaya psihologia [Social psychology] [Text] / G. M. Andreeva. – Moscow : Aspect Press, 2001.

4 **Brown, R., Garcia, M.** Integracia GIS tehnologii v uchebnuyu programou po geografii sredney shkoly : uroki, izvlechennye uz uroka 7-go classa [Integrating GIS Technologies into the Secondary School Geography Curriculum : Lessons learned from a 7th Grade lesson] [Text] // Mezhdunarodnye zhurnal geografichskogo obrazovaniya. – 2018. – 25 (4). – P. 301–315.

5 **Trusov, A. A., Karaseva, O. P.** Integracia informazionnyh i komunikazionnyh tehnologii v obrazovatelny process [Integration of information and communication technologies into the educational process] [Text]. – Moscow : Prosveshcheniya, 2015. – 240 p.

6 **Zudinova, E. V., Korshunova, O. A., Smagin, V. A.** Optimizacia processa obuceniya geografii s ispolzovaniem interaktivnyh tehnologii [Optimization of

the geography learning process using interactive technologies] [Text]. – Moscow : Publishing House of SIC Infra-M, 2017. – 180 p.

7 **Kotova, N. V., Stepanov, A. S.** Primeneniya web-technologii v obrazovatelnom processe pri izuchenii geografii [The use of web technologies in the educational process in the study of geography] [Text]. – Moscow : LitRes, 2018. – 150 p.

8 **Reztsova, O. A., Smirnov, D. I.** Razvitie Criticeskogo myshlenia I prostranstvennoy gramotnosti uchashikhsya s pomoshchueo virtualnoy realnosti [Developing students' critical thinking and spatial literacy through virtual reality] [Text]. – Moscow : Pedagogical Society of Russia, 2019. – 200 p.

9 **Babansky, Yu. K.** Vybora metodov obucheniya v srednei shkole [The choice of teaching methods in secondary school] [Text]. – Moscow : Pedagogy, 1996. – 646 p.

10 **Guryev, A. I.** Razvitie samostoyatel'nosti I tvorchesky aktivnosti [Development of independence and creative activity] [Text]. – Chelyabinsk, 1997. – 21 p.

Поступило в редакцию 11.03.24.

Поступило с исправлениями 01.04.24.

Принято в печать 12.06.24.

**П. К. Менлибай, М. Н. Мусабаяева*

Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева,

Республика Казахстан, г. Астана

11.03.24 ж. баспаға түсті.

01.04.24 ж. түзетулерімен түсті.

12.06.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

ИНТЕГРАЦИЯ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИЕ ГЕОГРАФИИ: ОПЫТ 7 КЛАССА

Этот исследовательский проект призван объединить новые технологии в обучении географии на уровне 7 класса. Внедрение инновационных методов и средств обучения в современном образовательном контексте является актуальной задачей, направленной на повышение эффективности учебного процесса и привлечение внимания учащихся.

Цель исследования – выявить опыт интеграции новых технологий в процесс преподавания географии в 7 классе, а также оценить их влияние на академические достижения учащихся и их мотивацию к изучению предмета.

В исследовании использовались различные инновационные методы, такие как интерактивные обучающие платформы, виртуальные экскурсии, компьютерные программы для создания географических моделей и другие. Особое внимание было уделено использованию интерактивных методов обучения, способствующих активному участию учащихся в учебном процессе.

Результаты исследования показали положительное влияние интеграции новых технологий на преподавание географии в 7 классе. Учащиеся проявили больший интерес к предмету, улучшили академическую успеваемость и развили навыки работы с современными информационными технологиями.

Таким образом, интеграция новых технологий в преподавание географии на уровне 7 класса является эффективным и перспективным подходом, способствующим повышению качества образования и мотивации учащихся к изучению предмета.

Ключевые слова: новые технологии, мультимедийные технологии, инновации, интерактивная карта, ГИС технологии, виртуальные экскурсии.

**P. K. Menlibay, M. N. Musabayeva*

L. N. Gumilyov Eurasian National University,

Republic of Kazakhstan, Astana;

Received 11.03.24.

Received in revised form 01.04.24.

Accepted for publication 12.06.24.

INTEGRATION OF NEW TECHNOLOGIES IN GEOGRAPHY TEACHING: 7TH GRADE EXPERIENCE

This research project aims to combine new technologies in geography teaching at the 7th grade level. The introduction of innovative teaching methods and tools in the modern educational context is an urgent task aimed at improving the effectiveness of the educational process and attracting the attention of students.

The purpose of the study is to identify the experience of integrating new technologies into the process of teaching geography in 7th grade, as well as to assess their impact on students' academic achievements and their motivation to study the subject.

The study used various innovative methods, such as interactive learning platforms, virtual tours, computer programs for creating geographical models, and others. Special attention was paid to the use of interactive teaching methods that promote the active participation of students in the educational process.

The results of the study showed the positive impact of the integration of new technologies on the teaching of geography in the 7th grade. The students showed more interest in the subject, improved academic performance and developed skills in working with modern information technologies.

Thus, the integration of new technologies into geography teaching at the 7th grade level is an effective and promising approach that contributes to improving the quality of education and motivating students to study the subject.

Keywords: New technologies, multimedia technologies, innovations, interactive map, GIS technologies, virtual tours.

МРНТИ 114.37.27

<https://doi.org/10.48081/QKZK5156>***Б. Т. Смагулова**

Торайғыров университет,

Республика Казахстан, г. Павлодар

*e-mail: [e-mail: b_smagulova@list.ru](mailto:b_smagulova@list.ru)

ПРОБЛЕМА ВЫБОРА МЕТОДОВ И ФОРМ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ НА КУРСЕ «ФИЛОСОФИЯ»

Статья посвящена проблеме формирования практических навыков при изучении дисциплины общеобразовательного цикла «Философия». Основной задачей современного образования, в том числе и курса «Философия» является формирование навыков саморефлексии и практикоориентированности в будущей профессиональной деятельности. В статье рассматривается специфика изучения философии. Развитие мышления является основной практической задачей обучения на курсе «Философия». Выполнение этой задачи предполагает ряд известных подходов и методик. Автором анализируются актуальные формы и методы обучения и такие практические задачи преподавания как развитие самостоятельного подхода к решению проблем, развитие навыков мышления и обучения. Изучение проблемы выбора методик и форм проведения занятий для формирования практических навыков на курсе «Философия» включает проведение опроса студентов Торайғыров университета. Такой метод позволяет проверить совпадают ли ожидания от тех результатов, которые определяют сами студенты. Результаты опроса помогают выявить, какие навыки наиболее востребованы студентами, и какие формы проведения занятий наиболее интересны студентам. На основании анализа специфики философии и обратной связи с обучающимися предложены ряд рекомендаций по совершенствованию методик и подходов преподавания.

Ключевые слова: философия, Дублинские дескрипторы, компетентностный подход, методы и формы обучения, проблемный метод, развитие мышления.

Введение

Философия как предмет, относящийся к общеобразовательным дисциплинам в структуре высшего образования, нацелен на изучение общих проблем философии и их актуализацию в современной практике. Основной задачей современного образования, в том числе и курса «Философия» является формирование навыков саморефлексии и практикоориентированности в будущей профессиональной деятельности.

Согласно, Дублинских дескрипторов такие традиционные компетенции как знание, понимание дополнены такими как применение знаний и понимания, осуществление сбора и интерпретации информации, применение теоретических и практических знаний, навыки обучения, знание методов научных исследований и академического письма, применение знаний и понимание фактов, явлений, теорий и сложных зависимостей между ними. В современной системе высшего образования реализуется компетентностный подход к результатам обучения. Согласно словаря С. И. Ожегова, такой подход нацелен на качественное содержание образования, где результатом является «не сумма усвоенной информации, а способность человека действовать в разных проблемных ситуациях» [1].

Таким образом, перед преподавателем поставлены новые задачи, которые требуют новых подходов в обучении.

Спецификой философии является, прежде всего, теоретическое знание, направленное на изучение абстрактных теорий, суждений, идей. Российский ученый Шеремет А. А. отмечает важность изучения истории развития философских идей, концепций, течений, традиций, так они содержат все знания, накопленные на протяжении многих веков и представляют собой, бесценное культурно-интеллектуальное наследие человечества. И хотя это знание делает человека высокообразованным интеллектуалом, но само по себе знание философии ничего не дает для использования в деятельности [2, с. 29].

Учитывая вышеуказанные особенности курса «Философия» можно обозначить некоторые актуальные формы и методы обучения.

Первый и наиболее распространенный – проблемный подход. Проблемный подход в обучении, это такое обучение, в котором запланировано использовать проблемные вопросы по тематике для решения конкретных задач. В результате обучающиеся могут находить ответы в ходе обсуждения проблемной ситуации. Е. Н. Васильев описывает проблемную ситуацию как решение задачи содержащей в себе затруднение [3, с. 90].

Также проблемный подход осуществляется, когда мы используем такие активные методы обучения как решение этических дилемм -кейсов,

философские рассуждения в эссе, исторические ролевые игры, в которых применяется метод сократического диалога, диалога с философом. Сократовские диалоги были поиском истинного знания, и важным шагом на этом пути было осознание его отсутствия, понимание собственного незнания. Примером может, служит выполнение задания по теме «Этика». Студентам предлагается рассмотреть этические дилеммы, обозначить в них моральные категории и провести анализ по данной проблеме в различных этических учениях античности, средневековья, нового времени и казахской традиции. Проблемное обучение предполагает целеполагание, бинарность, проблемность как наличие противоречия в учебном процессе и предмете [4, с. 25].

Развитие мышления является основной практической задачей обучения на курсе «Философия». Выполнение этой задачи предполагает ряд известных подходов и методик. Используя предложенную Шеремет А. А. подборку основных форм работы, подробно рассмотрим методы обучения на занятиях по курсу «Философия».

1 Самостоятельный поиск, умение делать выводы и выражать собственное мнение по проблеме. Рассмотрение вопросов может проходить в форме дискуссий, дебатов, оппонирования;

2 Сравнительный анализ различных направлений и взглядов в истории философии в процессе погружения и подробного исследования идей философов, конкретной эпохи, понимание взаимосвязи этих процессов и критическое оценивание этих взглядов. Здесь используется методы диалога и участия в дискуссиях;

3 Использование логического мышления и тактики правильной аргументации. Здесь можно применять решение задач по логике, выполнение заданий по различным философским текстам;

4 Развитие когнитивного мышления, умение выделять сущность, суть в проблеме, понимать смысловое содержание текстов. Основным методом выступает активное обучение в процессе работы с текстами и анализ литературы по теме;

5 Освоение основных стратегий философствования, навыки оперирования языком философии. Для такого вида деятельности применяется анализ философских цитат, изречений.

В учебный процесс необходимо внедрять и другие технологии, уже достаточно давно зарекомендовавшие себя в мировой практике: развитие критического мышления через чтение и письмо (РКМЧП), обучение в сотрудничестве (cooperative learning), технологию разноуровневого обучения, методы проектов и методы портфолио [5].

Материалы и методы

Изучение проблемы выбора методик и форм проведения занятий для формирования практических навыков на курсе «Философия» включает проведение опроса студентов Торайгыров университета. Метод анкетирования и сравнительный анализ результатов опроса позволяет проверить совпадают ли ожидания от тех результатов, которые определяют сами студенты. Результаты опроса помогут понять, какие навыки наиболее востребованы студентами, и какие формы проведения занятий наиболее интересны студентам.

Метод анкетирования позволяет выявить, какие суждения студентов о процессе обучения, так и с помощью обратной связи, совершенствовать преподавание [6, с. 14].

Предложенная анкета позволяет выяснить, какое место занимает курс философии как общеобразовательная дисциплина и как студенты оценивают результаты изучения курса для личностного развития и дальнейшего профессионального роста.

Результаты и обсуждение

Данное исследование решает следующие задачи:

1 Обозначить специфику философского знания в процессе обучения как практического освоения действительности;

2 Диагностировать ожидаемые результаты от изучения курса студентами;

3 Составить рекомендации по совершенствованию методик и форм проведения занятий по курсу «Философия» в целях формирования практических компетенции.

По первой задаче исследование вопроса привело к пониманию специфики философии как теоретического знания и особого способа мышления. Формы изучения философии должны основываться на постоянном самостоятельном анализе и выработке точки зрения. Поэтому основными методами являются практические методы усвоения теоретических знаний. К ним относят диалогические, дискуссионные, творческие формы работы. Важным является проблемный метод, при котором студенты самостоятельно решают задачи, анализируя явления, устанавливая при этом связи, критически оценивают разные взгляды.

Далее было проведено диагностирование результатов обучения через опрос студентов. Анкетирование охватывает две проблемы: первая – как студенты определяют место курса «Философия» в получении образования, и вторая – какие формы обучения и методы они считают полезными для получения практических навыков. В опросе участвовали студенты

2, 3, 4 курсов гуманитарного, инженерного факультетов, факультета естественных наук, изучавшие «Философию» на 2 курсе.

Выяснено, что задача философии как мировоззренческой дисциплины является основной, 50 % опрошенных относятся с интересом к изучению данного курса. 80,6 % респондентов ответили положительно на вопрос, какую роль может сыграть философия в формировании мировоззрения (Рис.1).



Рисунок 1 – Результаты опроса о роли философии в формировании мировоззрения

Необходимо отметить, многих студентов философия интересует как учения содержащее, ответы на смысловожизненные вопросы. Так, 66,1 % респондентов выбрали ответ «Изучение «вечных вопросов» смысла жизни, ценностей и истины», 40,3 % отметили пункт «Знакомство с мировоззрением философов» и 51,6 % выделили возможность выразить свое мнение. Получение новых практических навыков отметили только 33,9 %, 22,6 % отметили возможность работы в группах, участие в играх и диспутах. Тех кого ничего не заинтересовало оказалось 9,7 %.

Обычно преподаватель на первом занятии говорит о том, что дает нам изучение философии. Сами студенты ответили на вопрос «Для чего необходимо изучать философию студентам вуза?» в следующей расстановке взглядов: большинство (71 %) для развития общего кругозора, интеллекта, 64,5 % для умения делать самостоятельные суждения о происходящем в мире (Рис. 2). В меньшей степени, по мнению студентов, философия формирует научный, системный подход в будущей профессии, творческий и критический подход в любой деятельности и помогает в решении конкретных жизненных ситуаций.

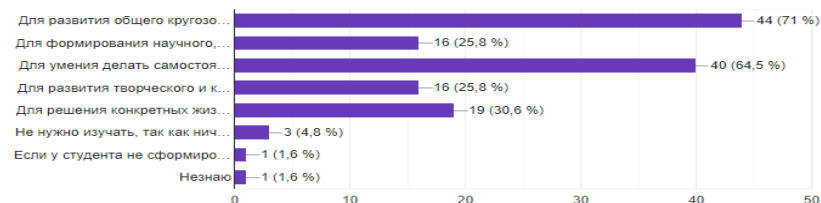


Рисунок 2 – Для чего нужно изучать философию студенту вуза

Обобщая результаты обучения, обучающиеся ответили на вопрос «Чему вы научились во время прохождения курса «Философия». Большинство выделило такие результаты, как участие в дискуссии, возможность отвечать на вопросы и задавать их, аргументированно спорить, отстаивать свое мнение, делать анализ философских текстов, философских теорий, рассуждать и логично связывать понятия и явления. Немногие отметили результатами такие навыки как, поиск нужной информации в книгах, статьях и др. источниках и написание творческих работ (эссе, презентацию, доклад, статью и реферат на заданную тему).

Изучение проблемы формирования практических навыков выявляет, как студенты оценивают использование навыков полученных при изучении «Философии» в жизни и в профессиональной деятельности. Студенты отметили в следующей степени – 51,6 % респондентов поставили «Понимание других взглядов, построение на их основе собственной точки зрения», «Навыки мышления, обобщения, системный подход». 48,4 % ответили «Стремление к познанию нового, постоянный поиск ответов на вопросы».

На вопрос «В какой степени изучение дисциплины способствовало формированию практических навыков и умений учебной деятельности? (по пятибалльной шкале от 0 до 5) 30,6 % поставили отметку «4», 29 % отметку «5», соответственно «3» – 19,4 %, «2» – 9,7 %, «1» – 3,2 % и «0» – 4,8 % (Рис. 3).

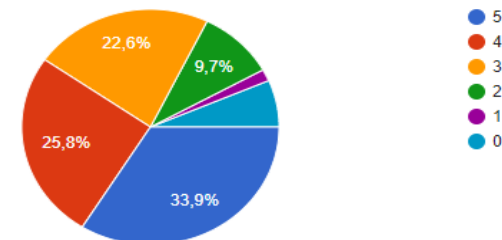


Рисунок 3 – Оценка формирования практических навыков

На вопрос «Насколько способствует данная учебная дисциплина Вашему личностному и интеллектуальному росту?» 33,9 % ответили «5», 25,8 % – «4», 22,6 – «3», 9,7% – «2», 6,5 % – «0», 1,6 % – «1» (Рис. 4).

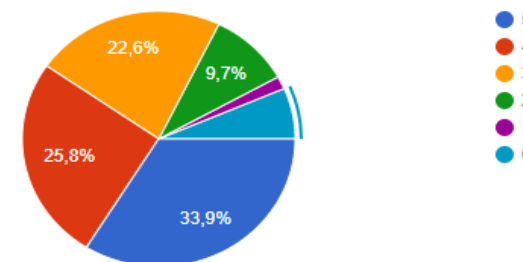


Рисунок 4 – Оценка личностного и интеллектуального роста

Немаловажным для обучения является проявление интереса к предмету. Интерес к изучению проявили 33,9 %, среднюю заинтересованность отметили 27,4 % и 21 % опрошенных, и низкую заинтересованность к предмету назвали 6,5 % (Рис. 5).

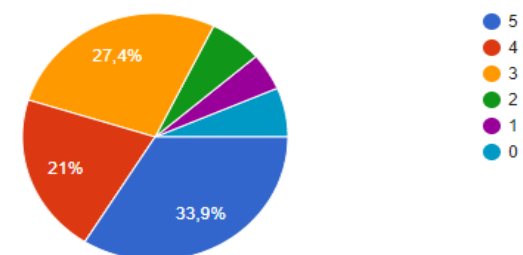


Рисунок 5 – Степень интереса к предмету

Анализ форм проведения учебных занятий показал, что студенты предпочитают дискуссии – 61,3 % дискуссии, 37,1 % – анализ философских текстов, 25,8 % – эссе и опрос по вопросам, командные игры – 24,2 %, 22,6 % кейс задания и демонстрацию презентаций 16,1 % опрошенных (Рис. 6).

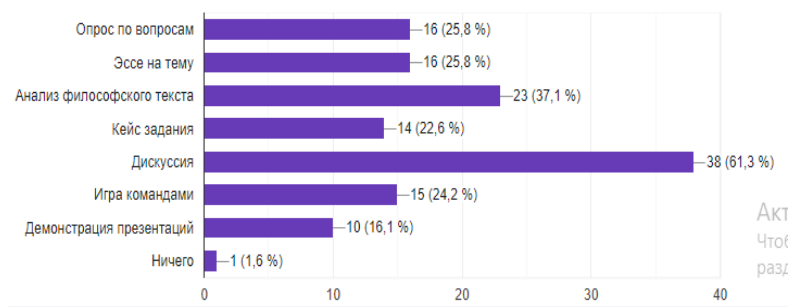


Рисунок 6 – Формы практических занятий

Развитие практического опыта и побуждение интереса к курсу выражается в проявлении активности студентов на занятиях. Собственную активность при изучении философии 38,7 % респондентов оценили наибольшей оценкой «5», 24,2 % оценкой «3», 19,4 % оценкой «4», 11,3 % – «2», 6,5 % – «0», 4,8 % – «1» (Рис. 7).

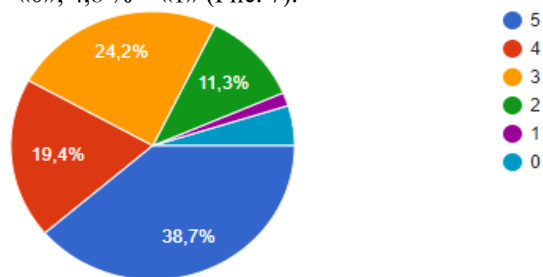


Рисунок 7 – Оценивание активности

Выводы

Развитие самостоятельного и творческого мышления невозможно без взаимного сотрудничества и заинтересованности обучающихся. Специфика философии как мировоззренческой дисциплины предполагает активное участие студентов, «сократический» метод философии должен научить студентов не только отвечать на вопросы, но и задавать их.

Философия это и есть практическое освоение действительности. В античности софисты учили искусству убеждения и спора, а Сократ учил философии, как стремлению к познанию истины. Он говорил, философ «помогает мысли родиться» [7, с. 25–30].

Понимая специфику философии как теоретического знания о мире, современное образование требует больше внимания уделять формированию практических навыков и применению философского знания для развития личности будущего профессионала.

Сопоставляя специфику курса «Философия» и основные формы и методы изучения, с результатами, выявленными через обратную связь, мы можем предложить ряд рекомендаций, которые необходимо учитывать при обучении студентов предмету «Философия»:

1 Основными методами являются практические методы усвоения теоретических знаний. Особо выделяются диалог, дискуссия. Необходимо больше уделять внимание формированию научного, системного подхода в будущей профессии, развивать творческий и критический подход в любой деятельности и решении конкретных жизненных ситуаций. Использовать такие формы и методы работы как проблемный подход. Также применять философское знание при анализе жизненных ситуаций, общественных явлений, обучение через такие формы как дискуссии, решение кейсов и др. При этом важно, согласно Кондратьева С. Б., «педагогу так формировать курс философии, чтобы развивать у студента рефлекссию, его способности осуществлять переход от обыденного к философскому рассуждению» [8].

2 Философия является необходимым компонентом в образовательном процессе в силу выполнения ею мировоззренческих и методологических функций [9, с. 89]. Такие навыки как понимание других взглядов, построение и обоснование на их основе собственной точки зрения, навыки мышления, обобщения, системный подход помогут в дальнейшей профессиональной деятельности и востребованы обучающимися.

Список использованных источников

1 **Ожегов С. И.** Словарь русского языка. Ок. 57000 слов / С. И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1989. – 750 с.

2 **Шеремет А. А.** Обучение философии : от знания к действию / А. Шеремет // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2019. – № 3 (31). – С. 29 – 32.

3 **Васильева Е. Н.** Метод проблемного обучения в преподавании философии студентам вуза негуманитарного профиля / Е. Н. Васильева // Знание. Понимание. Умение. – 2014. – №1. – С. 89–93.

4 **Мямешева Г. Х.** Методика преподавания философии : теория и практика : учебно-метод. Пособие / Г.Х. Мямешева. – Алматы : Қазақ университеті, 2016. – 206 с.

5 **Агелеуова А. Т., Кульбаева А. Т.** Компетентностный подход и современные технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://pps.kaznu.kz/ru/Main/FileShow2/15561/99/3/7656/2015/>.

6 **Заболотских К. И. Киселев В. А., Шеметов Г. А., Гуцин И. А.** Анкетирование студентов как метод сохранения обратной связи в учебном процессе / К. И. Заболотских, В. А. Киселев, Г. А. Шеметов, И. А. Гуцин // Вестник Уральского государственного медицинского университета. – 2019. – № 1. – С. 13–16.

7 **Ломако О. М.** Методика преподавания философии в вузах, пособие к курсу / О. М. Ломако. – Самара, 2015. – 24 с.

8 **Кондратьева С. Б.** Преподавание философии в вузе : проблемы, прогнозы, перспективы / С.Б. Кондратьева // Знание, Понимание, Умение. – 2018. – № 4. – С. 122–131.

9 **Рамазанова А. Ч., Толгамбаева Д. Т.** Философия и философы в жизни университета (к 25-летию ЕНУ имени Л. Н. Гумилева) / А.Ч. Рамазанова, Д. Т. Толгамбаева // Вестник Евразийского национального университета имени Л. Н. Гумилева. – 2021. – № 1 (134). – С. 1–81.

10 **Johnston D.** A Brief History of Philosophy From Socrates to Derrida / D. Johnston. – London : A&C Black, 2006. – 211 p.

References

1 **Ozhegov, S. I.** Slovar russkogo yazika : Ok. 57000 slov [Dictionary of the Russian language : Ok. 57,000 words]. – Moscow : Russkii yazik, 1989. – 750 p. [in Russian].

2 **Sheremet, A. A.** Obucheniye filosofii: ot znaniya k deystviyu [Teaching philosophy : from knowledge to action] // Vestnik Sibirskogo institute biznesa i informatsionnykh tekhnologiy. – 2019. – № 3 (31). – P. 29–32 [in Russian].

3 **Vasilyeva, Ye. N.** Metod problemnogo obucheniya v prepodavanii filosofii studentam vuza negumanitarnogo profilya [Method of problem-based learning in teaching philosophy to university students in the humanities] // Znaniye. Ponimaniye. Umeniye . – 2014. – №1. – P. 89–93 [in Russian].

4 **Myamesheva, G. X.** Metodika prepodavaniya filosofii : teoriya i praktika : uchebno-metod. posobie [Methods of teaching philosophy : theory and practice : educational method guide]. – Almaty : Kazak universiteti, 2016. – 206 p. [in Russian].

5 **Ageleuova, A. T. & Kulbaeva, A. T.** Kompetentnostnyj podxod i sovremennye obrazovatelnye texnologii [Competence-based approach and modern educational technologies] [Electronic resource]. – Retrieved from <https://pps.kaznu.kz/ru/Main/FileShow2/15561/99/3/7656/2015/> [in Russian].

6 **Zabolotskikh, K. I., Kiselev, V. A., Shemetov G. A., Gushchin, I. A.** Anketirovaniye studentov kak metod sokhraneniya obratnoy svyazi v uchebnom protsesse [Questioning students as a method of maintaining feedback in the educational process] // Vestnik Uralskogo gosudarstvennogo meditsinskogo universiteta. – 2019. 1. – P. 13–16 [in Russian].

7 **Lomako. O. M.** Metodika prepodavaniya filosofii v vuzax, posobie k kursu [Methods of teaching philosophy in universities , course manual]. Samara, 2015. – 24 p. [in Russian]

8 **Kondrateva. S. B.** Prepodavanie filosofii v vuze problem, prognozy, perspektivy [Teaching philosophy at university : problems, forecasts, prospects] // Znanie. Ponimanie. Umenie. – 2018. – 4. – P. 122–131 [in Russian].

9 **Ramazanova, A. Ch. & Tolgambaeva. D.T.** Filosofiya I filosofiyv zhizni universiteta (k 25-letiyu ENU imeni L.N. Gumileva) [Philosophy and philosophers in the life of the university (to the 25th anniversary of L.N. Gumilev ENU)] // Vestnik Evrazijskogo nacionalnogo universiteta imeni L.N. Gumileva. – 2021. – 1 (134). – P. 1–81 [in Russian].

10 **Johnston D.** A Brief History of Philosophy From Socrates to Derrida / D. Johnston. – London : A&C Black, 2006. – 211 p. [in English].

Поступило в редакцию 30.10.23.

Поступило с исправлениями 27.05.24.

Принято в печать 12.06.24.

*Б. Т. Смагулова

Торайғыров университет,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

30.10.24. ж. баспаға түсті.

27.05.24. ж. түзетулерімен түсті.

12.06.24. ж. басып шығаруға қабылданды.

«ФИЛОСОФИЯ» ПӘНІ БОЙЫНША ПРАКТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ФОРМАЛАРЫН ТАҢДАУ МӘСЕЛЕСІ

Мақала «Философия» жалпы білім беру циклінің пәнін оқу кезінде практикалық дағдыларды дамыту мәселесіне арналған. Қазіргі білім берудің, оның ішінде Философия курсының негізгі міндеті – болашақ кәсіби іс-әрекетте өзіндік рефлексия және практикалық бағдарлау дағдыларын дамыту. Мақалада философияны зерттеудің ерекшеліктері қарастырылады. Ойлауды дамыту Философия курсының негізгі практикалық міндеті болып табылады. Бұл тапсырманы орындау бірқатар белгілі тәсілдер мен әдістерді қамтиды. Автор оқытудың өзекті формалары мен әдістерін және оқытудың практикалық міндеттерін талдайды, мысалы, проблемаларды шешуге дербес көзқарасты дамыту, ойлау мен оқыту дағдыларын дамыту. Проблемаларды шешуге өз бетінше көзқарас қалыптастыру, ойлау және оқу дағдыларын дамыту сияқты практикалық оқыту міндеттері атап өтілген. «Философия» курсына практикалық дағдыларды дамыту үшін сабақтарды өткізудің әдістері мен формаларын таңдау мәселесін зерттеу Торайғыр университетінің студенттеріне сауалнама жүргізуді қамтиды. Бұл әдіс оқушылардың өздері анықтаған нәтижелерден күтулердің сәйкес келетінін тексеруге мүмкіндік береді. Сауалнама нәтижелері студенттерге қандай дағдылар көбірек сұранысқа ие екенін және сабақтың қандай түрлері студенттерді қызықтыратынын түсінуге көмектеседі. Философияның ерекшеліктерін талдау және студенттердің кері байланысы негізінде оқыту әдістері мен тәсілдерін жетілдіру бойынша бірқатар ұсыныстар ұсынылады.

Кілтті сөздер: философия, Дублин дескрипторлары, күзiреттiлiкке негiзделген әдiс, оқытудың әдiстерi мен формалары, проблемалық әдiс, ойлауды дамыту.

*B. T. Smagulova

Toraighyrov University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Received 30.10.24.

Received in revised form 27.05.24.

Accepted for publication 12.06.24.

THE PROBLEM OF SELECTING METHODS AND FORMS OF TRAINING FOR DEVELOPING PRACTICAL SKILLS IN THE PHILOSOPHY COURSE

The article is devoted to the problem of developing practical skills when studying the discipline of the general education cycle «Philosophy». The main task of modern education, including the Philosophy course, is to develop skills of self-reflection and practice orientation in future professional activities. The article will examine the specifics of studying philosophy. The development of thinking is the main practical task of studying in the Philosophy course. Performing this task involves a number of well-known approaches and techniques. The author analyzes the current forms and methods of teaching and such practical tasks of teaching as the development of an independent approach to problem solving, the development of thinking and learning skills. Practical teaching tasks such as developing an independent approach to problem solving, developing thinking and learning skills are highlighted. Studying the problem of choosing methods and forms of conducting classes to develop practical skills in the «Philosophy» course includes conducting a survey of Toraighyrov University students. This method allows you to check whether the expectations from the results determined by the students themselves coincide. The survey results will help to understand what skills are most in demand by students, and what forms of classes are most interesting to students. Based on an analysis of the specifics of the philosophy and feedback from students, a number of recommendations for improving teaching methods and approaches are proposed.

Keywords: philosophy, Dublin descriptors, competency-based approach, methods and forms of teaching, problem-based method, development of thinking.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ АҚПАРАТ

Акатьев Николай Владимирович, химия ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Жаратылыстану-география факультеті, М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ., 090000, Қазақстан Республикасы, e-mail: nikolay.akatyev@wku.edu.kz

Ергалиева Аида Бауыржановна, аға оқытушы, «Шетел тілі: Екі шет тілі» мамандығы бойынша докторант, Көпсалалы Білім Беру Орталығы, SDU University, Қаскелең қ., 040900, Қазақстан Республикасы, e-mail: aida.yergaliyeva@sdu.edu.kz

Кайбуллаева Адилхановна Алтынай, аға оқытушы, Көпсалалы Білім Беру Орталығы, SDU University, Қаскелең қ., 040900, Қазақстан Республикасы, e-mail: altynai.kaibullayeva@sdu.edu.kz

Мамырова Феруза Нурланқызы, «Шет тілі: екі шет тілі» мамандығы бойынша магистрант, Филологиялық факультеті, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., 010000, Қазақстан Республикасы, e-mail: mamyrovaferuza@gmail.com

Менлібай Перизат Қайратқызы, «География педагогтерін даярлау» мамандығы бойынша магистрант, Жаратылыстану ғылымдар факультеті, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., 010008, Қазақстан Республикасы, e-mail: menlibai.perizat12.02@gmail.com

Мусабаева Меруерт Насурлаевна, География ғылымдарының докторы, профессор, Жаратылыстану ғылымдар факультеті, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., 010008, Қазақстан Республикасы, e-mail: musabaeva_mn@enu.kz

Ниязова Айгуль Есенгельдиевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымд. профессор, Теория кафедрасы және шетелдік тәжірибелер тілдер, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., 010000, Қазақстан Республикасы, e-mail: naigul73@mail.ru

Смагулова Бахыт Таскеновна, аға оқытушы, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Торайғыров университеті, Павлодар қ., 140008, Қазақстан Республикасы, e-mail: B_smagulova@list.ru

Шрымбай Дана Абилахатқызы, «Информатика педагогтерін даярлау» мамандығы бойынша докторант, Физика-математика факультеті, Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент қ., 160012, Қазақстан Республикасы, e-mail: dana_26_06@mail.ru

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Акатьев Николай Владимирович, кандидат химических наук, старший преподаватель, Естественно-географический факультет, Западно-Казахстанский университет имени М. Утемисова, г. Уральск, 090000, Республика Казахстан, e-mail: nikolay.akatyev@wsu.edu.kz

Ергалиева Аида Бауыржановна, ст. преподаватель, докторант, специальность «Иностранный язык: Два иностранных языка», Центр Многопрофильного образования, SDU University, г. Каскелең, 040900, Республика Казахстан, e-mail: aida.yergaliyeva@sdu.edu.kz

Кайбуллаева Адилхановна Алтынай, ст. преподаватель, Центр Многопрофильного образования, SDU University, г. Каскелең, 040900, Республика Казахстан, e-mail: altynai.kaibullayeva@sdu.edu.kz

Мамырова Феруза Нурланқызы, магистрант по специальности «Иностранный язык: два иностранных языка», Филологический факультет, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Астана, 010000, Республика Казахстан, e-mail: mamyrovaferuza@gmail.com

Менлибай Перизат Қайратовна, магистрант, специальность «Подготовка педагогов географии», Факультет естественных наук, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Астана, 010008, Республика Казахстан, e-mail: menlibai.perizat12.02@gmail.com

Мусабаева Меруерт Насурлаевна, доктор географических наук, профессор, Факультет естественных наук, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Астана, 010008, Республика Казахстан, e-mail: musabaeva_mn@enu.kz

Ниязова Айгуль Есенгельдиевна, кандидат педагогических наук, ассоц. профессор, кафедра «Теории и практики иностранных языков», Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Астана, 010000, Республика Казахстан, e-mail: naigul73@mail.ru

Смагулова Бахыт Таскеновна, ст. преподаватель, Факультет гуманитарных и социальных наук, Торайғыров университеті, г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, e-mail: b_smagulova@list.ru

Шрымбай Дана Абилахатқызы, докторант, специальность «Подготовка педагогов информатики», Факультет физики-математики, Южно-Казахстанский педагогический университет имени Узбекали Жанибекова, г. Шымкент, 160012, Республика Казахстан, e-mail: dana_26_06@mail.ru

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Akatyev Nikolay Vladimirovich, Candidate of Chemical Sciences, senior lecturer, Faculty of Natural and Geographical Sciences, M. Utemisov West Kazakhstan University, Uralsk, 090000, Republic of Kazakhstan, e-mail: nikolay.akatyev@wku.edu.kz

Yergaliyeva Aida Bauyrzhanovna, senior lecturer, doctoral student in «Foreign language: Two foreign languages», The Center for Multidisciplinary Education, SDU University, Kaskelen, 040900, Republic of Kazakhstan, e-mail: aida.yergaliyeva@sdu.edu.kz

Kaibullayeva Adilhanovna Altynay, Senior Lecturer, The Center for Multidisciplinary Education, SDU University, Kaskelen, 040900, Republic of Kazakhstan, e-mail: altynai.kaibullayeva@sdu.edu.kz

Mamyrova Feruza Nurlankyzy, Master's student in «Foreign Language: Two Foreign Languages», Faculty of Philology, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, 010000, Republic of Kazakhstan, e-mail: mamyrovaferuza@gmail.com

Menlibay Perizat Kairatkyzy, Master's student in «Training of Geography Teachers», Faculty of Natural Sciences, L. N. Gumilyov Eurasian National University», Astana, 010008, Republic of Kazakhstan, e-mail: menlibai.perizat12.02@gmail.com

Musabayeva Meruert Nasurlaevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Faculty of Natural Sciences, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, 010008, Republic of Kazakhstan, e-mail: musabaeva_mn@enu.kz

Niyazova Aigul Esengeldiyevna, Candidate of Pedagogic Sciences, associate professor, Department of Theory and Practices of Foreign Languages, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Астана, 010000, Republic of Kazakhstan, e-mail: naigul73@mail.ru

Smagulova Bakhyt Senior, lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Toraighyrov University, Pavlodar, 140008 Republic of Kazakhstan, e-mail: b_smagulova@list.ru

Shrymbay Dana Abilakhatkyzy, doctoral student in «Informatics Teacher Training», Faculty of Physics and Mathematics, Uzbekali Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University, Shymkent, 160012, Republic of Kazakhstan, e-mail: dana_26_06@mail.ru

**ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ В НАУЧНОМ ЖУРНАЛЕ
«ВЕСТНИК ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА.
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ»**

Редакционная коллегия просит авторов руководствоваться следующими правилами при подготовке статей для опубликования в журнале.

Научные статьи, представляемые в редакцию журнала должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

***В номер допускается не более одной рукописи от одного автора либо того же автора в составе коллектива соавторов.**

***Количество соавторов одной статьи не более 5.**

***Степень оригинальности статьи должна составлять не менее 80 % (согласно решению редакционной коллегии).**

***Направляемые статьи не должны быть ранее опубликованы, не допускается последующее их опубликование в других журналах, в том числе переводы на другие языки.**

***Решение о принятии рукописи к опубликованию принимается после проведения процедуры рецензирования.**

***Двойное рецензирование (слепое) проводится конфиденциально, автору не сообщается имя рецензента, а рецензенту – имя автора статьи.**

***Статьи отправлять вместе с квитанцией об оплате. Стоимость публикации в журнале за страницу 700 (семьсот) тенге, включая статьи магистрантов и докторантов в соавторстве с лицами с ученой степенью.**

***Оплата за статью не возвращается в случае, если статья отклонена антиплагиатом или рецензентом. Автор может повторно отправить статью на антиплагиат или рецензирования 1 раз.**

Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи.

Если статья отклонена антиплагиатом или рецензентом, статья возвращается автору на доработку. Автор может повторно отправить статью на антиплагиат или рецензирования 1 раз. За содержание статьи несет ответственность автор.

Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.

Датой поступления статьи считается дата получения редакцией ее окончательного варианта.

Статьи публикуются по мере поступления.

Периодичность издания журналов – четыре раза в год (ежеквартально).

Сроки подачи статьи:

- первый квартал до 10 февраля;
- второй квартал до 10 мая;
- третий квартал до 10 августа;
- четвертый квартал до 10 ноября.

Журнал «Вестник Торайғыров университета. Педагогическая серия» выпускается с периодичностью 4 раза в год в сетевом (электронном) формате в следующие установленные сроки выхода номеров журнала:

- Первый номер выпускается до 30 марта текущего года,
- Второй номер – до 30 июня;
- Третий номер – до 30 сентября;
- Четвертый номер – до 30 декабря.

Статью (электронную версию и квитанции об оплате) следует направлять на сайт: <http://pedagogic-vestnik.tou.edu.kz/>. Для подачи статьи на публикацию необходимо пройти регистрацию на сайте.

Лицо, которое внесло наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и обозначается «*».

Для осуществления процедуры двойного рецензирования (слепого), авторам необходимо отправлять два варианта статьи: первый – с указанием личных данных, второй – только содержание статьи.

Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

– В журналы принимаются статьи по всем научным направлениям, набранные на компьютере, напечатанные на одной стороне листа с полями 30 мм со всех сторон листа, электронный носитель со всеми материалами в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для WINDOWS».

– Общий объем статьи, включая аннотации, литературу, таблицы, рисунки и математические формулы не должен превышать **12 страниц печатного текста**. *Текст статьи: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка).*

Структура научной статьи включает название, аннотации, ключевые слова, основные положения, введение, материалы и методы, результаты и обсуждение, заключение, выводы, информацию о финансировании (при наличии), список литературы (используемых источников) к каждой статье, включая романизированный (транслитерированный латинским алфавитом) вариант написания источников на кириллице (на казахском и русском языках) *см. ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.*

Статья должна содержать:

1 **МРНТИ** (Межгосударственный рубрикатор научной технической информации);

2 **DOI** – после МРНТИ в верхнем правом углу (присваивается и заполняется редакцией журнала);

3 **Фамилия, имя, отчество** (полностью) автора(-ов) – на казахском, русском и английском языках (*жирным шрифтом, по центру*);

4 **Ученая степень, ученое звание;**

5 **Аффилиация** (факультет или иное структурное подразделение, организация (место работы (учебы)), город, почтовый индекс, страна) – на казахском, русском и английском языках;

6 **E-mail;**

7 **Название статьи** должно отражать содержание статьи, тематику и результаты проведенного научного исследования. В название статьи необходимо вложить информативность, привлекательность и уникальность (*не более 12 слов, прописными буквами, жирным шрифтом, по центру, на трех языках: русский, казахский, английский либо немецкий*);

8 **Аннотация** – краткая характеристика назначения, содержания, вида, формы и других особенностей статьи. Должна отражать основные и ценные, по мнению автора, этапы, объекты, их признаки и выводы проведенного исследования. Дается на казахском, русском и английском либо немецком языках (*рекомендуемый объем аннотации – не менее 150, не более 300 слов, курсив, нежирным шрифтом, кегль – 12 пунктов, абзацный отступ слева и справа 1 см, см. образец*);

9 **Ключевые слова** – набор слов, отражающих содержание текста в терминах объекта, научной отрасли и методов исследования (*оформляются на трех языках: русский, казахский, английский либо немецкий; кегль – 12 пунктов, курсив, отступ слева-справа – 1 см.*). Рекомендуемое количество ключевых слов – 5-8, количество слов внутри ключевой фразы – не более 3. Задаются в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке (*см. образец*);

10 Основной текст статьи излагается в определенной последовательности его частей, включает в себя:

- **Введение / Кіріспе / Introduction** (абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов). Обоснование выбора темы; актуальность темы или проблемы. Актуальность темы определяется общим интересом к изученности данного объекта, но отсутствием исчерпывающих ответов на имеющиеся вопросы, она доказывается теоретической или практической значимостью темы.

- **Материалы и методы** (абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов). Должны состоять из описания материалов и хода работы, а также полного описания использованных методов.

- **Результаты и обсуждение** (абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов). Приводится анализ и обсуждение полученных вами результатов исследования. Приводятся выводы по полученным в ходе исследования результатам, раскрывается основная суть. И это один из самых важных разделов статьи. В нем необходимо провести анализ результатов своей работы и обсуждение соответствующих результатов в сравнении с предыдущими работами, анализами и выводами.

- **Информацию о финансировании (при наличии)** (абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов).

- **Выводы / Қорытынды / Conclusion** (абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов).

Выводы – обобщение и подведение итогов работы на данном этапе; подтверждение истинности выдвигаемого утверждения, высказанного автором, и заключение автора об изменении научного знания с учетом полученных результатов. Выводы не должны быть абстрактными, они должны быть использованы для обобщения результатов исследования в той или иной научной области, с описанием предложений или возможностей дальнейшей работы.

- **Список использованных источников / Пайдаланған деректер тізімі / References** (жирными буквами, кегль – 14 пунктов, в центре) включает в себя:

Статья и список использованных источников должны быть оформлены в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 (см. образец).

Очередность источников определяется следующим образом: сначала последовательные ссылки, т.е. источники на которые вы ссылаетесь по очередности в самой статье. Затем дополнительные источники, на которых нет ссылок, т.е. источники, которые не имели место в статье, но рекомендованы вами читателям для ознакомления, как смежные работы, проводимые параллельно. Объем не менее 10 не более чем 20

наименований (ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки). В случае наличия в списке использованных источников работ, представленных на кириллице, необходимо представить список литературы в двух вариантах: первый – в оригинале, второй – романизированный (транслитерация латинским алфавитом) вариант написания источников на кириллице (на казахском и русском языках) см. ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

Романизированный список литературы должен выглядеть следующим образом:

автор(-ы) (транслитерация) → название статьи в транслитерированном варианте → [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках] → название казахоязычного либо русскоязычного источника (транслитерация, либо английское название – если есть) → выходные данные с обозначениями на английском языке.

11 Иллюстрации, перечень рисунков и подрисуночные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

12 Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

На отдельной странице (после статьи)

В электронном варианте приводятся полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, e-mail (номер телефона для связи редакции с авторами, не публикуются);

Сведения об авторах

На казахском языке	На русском языке	На английском языке
Фамилия Имя Отчество (полностью)		
Должность, ученая степень, звание		
Организация		
Город		
Индекс		
Страна		
E-mail		
Телефон		

140008, Республика Казахстан, г. Павлодар, ул. Ломова, 64,
НАО «Торайғыров университет»,
Издательство «Toraighyrov University», каб. 137,
кафедра «Психология и педагогика»
 Тел. 8 (7182) 67-36-69, (внутр. 1147, 1139).
 E-mail: touscientificjournal@bk.ru

Наши реквизиты:

НАО «Торайғыров университет» РНН 451800030073 БИН 990140004654	НАО «Торайғыров университет» РНН 451800030073 БИН 990140004654	Приложение kaspi.kz Платежи – Образование –Оплата за ВУЗы – Заполняйте все графы (в графе Факультет укажите «За публикацию в научном журнале, название журнала и серии»)
АО «Jýsan Bank» ИИК KZ57998FTB00 00003310 БИК TSESKZK A Кбе 16 Код 16 КНП 861	АО «Народный Банк Казахстана» ИИК KZ156010241000003308 БИК HSBKZKZKX Кбе 16 Код 16 КНП 861	

ОБРАЗЕЦ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ

МРНТИ 04.51.59

DOI xxxxxxxxxxxxxxxx

С. К. Антикеева*, С. К. Ксембаева

Торайғыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар

**ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ
КОМПЕТЕНЦИЙ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ
ЧЕРЕЗ КУРСЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ**

В данной статье представлена теоретическая модель формирования личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации, которая разработана в рамках докторской диссертации «Формирование личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации». В статье приводятся педагогические аспекты самого процесса моделирования, перечислены этапы педагогического моделирования. Представлены методологический, процессуальный (технологический) и инструментальный уровни модели, ее цель, мониторинг сформированности искомых компетенций, а также результат. В модели показаны компетентностный, личностно-ориентированный и практико-ориентированный педагогические подходы, закономерности, принципы, условия формирования выбранных компетенций; описаны этапы реализации процесса формирования, уровни сформированности личностных и профессиональных компетенций. В разделе практической подготовки предлагается интерактивная работа в системе слушатель-преподаватель-группа, подразумевающая личное участие каждого специалиста, а также открытие первого в нашей стране Республиканского общественного объединения «Национальный альянс профессиональных социальных работников». Данная модель подразумевает под собой дальнейшее совершенствование и самостоятельное развитие личностных и профессиональных компетенций социальных работников. Это позволяет увидеть в модели эффективность реализации курсов повышения квалификации, формы, методы и средства работы.

Ключевые слова: теоретическая модель, компетенции, повышение квалификации, социальные работники.

Введение

Социальная работа – относительно новая для нашей страны профессия. Поэтому обучение социальных работников на современной стадии не характеризуется наличием достаточно разработанных образовательных стандартов, которые находили бы выражение в формулировке педагогических целей, в содержании, технологиях учебного процесса.

Продолжение текста публикуемого материала

Материалы и методы

Теоретический анализ научной психолого-педагогической и специальной литературы по проблеме исследования; анализ законодательных и нормативных документов по открытию общественных объединений; анализ содержания программ курсов повышения квалификации социальных работников; моделирование; анализ и обобщение педагогического опыта; опросные методы (беседа, анкетирование, интервьюирование); наблюдение; анализ продуктов деятельности специалистов; эксперимент, методы математической статистики по обработке экспериментальных данных.

Продолжение текста публикуемого материала

Результаты и обсуждение

Чтобы понять объективные закономерности, лежащие в основе процесса формирования и развития личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации, необходимо четко представлять себе их модель.

Продолжение текста публикуемого материала

Выводы

Таким образом, на основании вышеизложенного можно сделать вывод о том, что теоретическая модель формирования личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации содержит три уровня ее реализации.

Продолжение текста публикуемого материала

Список использованных источников

1 **Дахин, А. Н.** Педагогическое моделирование : сущность, эффективность и неопределенность [Текст] // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 22.

2 **Кузнецова, А. Г.** Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике : монография [Текст]. – Хабаровск : Изд-во ХКИППК ПК, 2001. – 152 с.

3 **Каропа, Г. Н.** Системный подход к экологическому образованию и воспитанию (На материале сельских школ) [Текст]. – Минск, 1994. – 212 с.

4 **Штофф, В. А.** Роль моделей в познании [Текст] – Л. : ЛГУ, 1963. – 128 с.

5 **Таубаева, Ш.** Методология и методика дидактического исследования : учебное пособие [Текст]. – Алматы : Казак университеті, 2015. – 246 с.

6 **Дахин, А. Н.** Моделирование компетентности участников открытого образования [Текст]. – М. : НИИ школьных технологий 2009. – 290 с.

7 **Дахин, А. Н.** Моделирование в педагогике [Текст] // Идеи и идеалы. – 2010. – № 1(3). – Т. 2 – С. 11–20.

8 **Дахин, А. Н.** Педагогическое моделирование: монография [Текст]. – Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2005. – 230 с.

9 **Аубакирова, С. Д.** Формирование деонтологической готовности будущих педагогов к работе в условиях инклюзивного образования : дисс. на соиск. степ. д-ра филос. (PhD) по 6D010300 – Педагогика и психология [Текст] – Павлодар, 2017. – 162 с.

10 **Арын, Е. М., Пфейфер, Н. Э., Бурдина, Е. И.** Теоретические аспекты профессиональной подготовки педагога XXI века : учеб. пособие [Текст]. – Павлодар : ПГУ им. С. Торайгырова; СПб. : ГАФКиСим. П. Ф. Лесгафта, 2005. – 270 с.

References

1 **Dahin, A. N.** Pedagogicheskoe modelirovanie: suschnost, effektivnost i neopredelennost [Pedagogical modeling : essence, effectiveness, and uncertainty] [Text]. In Pedagogy. – 2003. – № 4. – P. 22.

2 **Kuznetsova, A. G.** Razvitie metodologii sistemnogo podhoda v otechestvennoi pedagogike [Development of the system approach methodology in Russian pedagogy : monograph] [Text]. – Khabarovsk : Izd-vo KhK IPPK PK, 2001. – 152 p.

3 **Karopa, G. N.** Sistemnyi podhod k ekologicheskomu obrazovaniyu i vospitaniju (Na materiale selskih shkol) [The systematic approach to environmental education and upbringing (Based on the material of rural schools)] [Text] – Minsk, 1994. – 212 p.

4 **Shtoff, V. A.** Rol modelei v poznanii [The role of models in cognition] [Text] – L. : LGU, 1963. – 128 p.

5 **Taubayeva, Sh.** Metodologiya i metodika didakticheskogo issledovaniya : uchebnoe posobie [Methodology and methods of educational research : a tutorial] [Text] – Almaty : Kazak University, 2015. – 246 p.

6 **Dahin, A. N.** Modelirovanie kompetentnosti uchastnikov otkrytogo obrazovaniya [Modeling the competence of open education participants] [Text] – Moscow : NII shkolnyh tehnologii, 2009. – 290 p.

7 **Dahin, A. N.** Modelirovanie v pedagogike [Modeling in pedagogy] [Text]. In Idei i idealy. – 2010. – № 1(3). – Т. 2 – P. 11–20.

8 **Dahin, A. N.** Pedagogicheskoe modelirovanie : monographia [Pedagogical modeling : monograph] [Text]. – Novosibirsk : Izd-vo NIPKiPRO, 2005. – 230 p.

9 **Aubakirova, S. D.** Formirovaniye deontologicheskoi gotovnosti buduschih pedagogov k rabote v usloviyah inklusivnogo obrazovaniya : dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya. [Formation of deontological readiness of future teachers to work in inclusive education : dissertation for the degree of doctor of philosophy (PhD) in the specialty 6D010300- Pedagogy and psychology] [Text] – Pavlodar, 2017. – 162 p.

10 **Aryn, E. M., Pfeifer, N. E., Burdina, E. I.** Teoreticheskie aspekty professionalnoi podgotovki pedagoga XXI veka : ucheb. posobie [Theoretical aspects of professional training of a teacher of the XXI century : textbook] [Text] – Pavlodar : PGU im. S. Toraiyrov PSU; St.Petersburg. : GAFKiS im. P. F. Lesgafta, 2005. – 270 p.

C. K. Антикеева, C. K. Ксембаева*

Торайғыров университет, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ КУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МОДЕЛІ

Бұл мақалада «Әлеуметтік қызметкерлердің біліктілігін арттыру курстары арқылы тұлғалық және кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру» докторлық диссертация шеңберінде әзірленген біліктілікті арттыру курстары арқылы әлеуметтік қызметкерлердің тұлғалық және кәсіби құзіреттілігін қалыптастырудың теориялық моделі ұсынылған. Мақалада модельдеу процесінің педагогикалық аспектілері, педагогикалық модельдеудің кезеңдері келтірілген. Модельдің әдіснамалық, процессуалдық (технологиялық) және аспаптық деңгейлері, оның мақсаты, қажетті құзыреттердің қалыптасу мониторингі, сондай-ақ нәтижесі ұсынылған. Модельде

құзыреттілікке, тұлғаға бағытталған және практикаға бағытталған педагогикалық тәсілдер, таңдалған құзыреттерді қалыптастыру заңдылықтары, қағидаттары, шарттары көрсетілген; қалыптасу процесін іске асыру кезеңдері, жеке және кәсіби құзыреттердің қалыптасу деңгейлері сипатталған. Практикалық дайындық бөлімінде тыңдаушы-оқытушы-топ жүйесінде интерактивті жұмыс ұсынылады, ол әр маманның жеке қатысуын, сондай-ақ елімізде алғашқы «кәсіби әлеуметтік қызметкерлердің ұлттық альянсы» республикалық қоғамдық бірлестігінің ашылуын білдіреді. Бұл модель әлеуметтік қызметкерлердің жеке және кәсіби құзыреттерін одан әрі жетілдіруді және тәуелсіз дамытуды білдіреді. Бұл модельде біліктілікті арттыру курстарын іске асырудың тиімділігін, жұмыс нысандары, әдістері мен құралдарын көруге мүмкіндік береді.

Кілтімі сөздер: теориялық модель, құзыреттілік, біліктілікті арттыру, әлеуметтік қызметкерлер.

S. K. Antikeeva, S. K. Ksembaeva*

Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

THEORETICAL MODEL OF FORMATION COMPETENCIES OF SOCIAL WORKERS THROUGH PROFESSIONAL DEVELOPMENT COURSES

This article presents a theoretical model for the formation of personal and professional competencies of social workers through advanced training courses, which was developed in the framework of the doctoral dissertation «Formation of personal and professional competencies of social workers through advanced training courses». The article presents the pedagogical aspects of the modeling process itself, and lists the stages of pedagogical modeling. The methodological, procedural (technological) and instrumental levels of the model, its purpose, monitoring the formation of the required competencies, as well as the result are presented. The model shows competence-based, personality-oriented and practice-oriented pedagogical approaches, patterns, principles, conditions for the formation of selected competencies; describes the stages of the formation process, the levels of formation of personal and professional competencies. The practical training section offers interactive work in the listener-teacher-group system, which implies the personal participation of each specialist, as well as the opening of the first Republican public Association in our

country, the national Alliance of professional social workers. This model implies further improvement and independent development of personal and professional competencies of social workers. This allows you to see in the model the effectiveness of the implementation of advanced training courses, forms, methods and means of work.

Keywords: theoretical model, competencies, professional development, social workers.

Авторлар туралы ақпарат	Сведения об авторах	Information about the authors
Антикеева Самал Канатовна «Педагогика және психология» мамандығы бойынша докторант, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Павлодар, 140008, Қазақстан Республикасы, samal_antikeyeva@mail.ru, 8-000-000-00-00	Антикеева Самал Канатовна докторант по специальности «Педагогика и психология», НАО «Торайғыров университет», Факультет гуманитарных и социальных наук, Павлодар, 140008, Республика Казахстан, samal_antikeyeva@mail.ru, 8-000-000-00-00	Samal Kanatovna Antikeeva doctoral student in «Pedagogy and psychology», «Toraighyrov University» NCJSC, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, samal_antikeyeva@mail.ru, 8-000-000-00-00
Ксембаева Сауле Камалиденовна, п.ғ.к., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Павлодар, 140008, Қазақстан Республикасы, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00	Ксембаева Сауле Камалиденовна, к.п.н., профессор, НАО «Торайғыров университет», Факультет гуманитарных и социальных наук, Павлодар, 140008, Республика Казахстан, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00	Saule Ksembaeva, Candidate of pedagogic sciences, professor «Toraighyrov University» NCJSC, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00

ПУБЛИКАЦИОННАЯ ЭТИКА НАУЧНОГО ЖУРНАЛА «ВЕСТНИК ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА. ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ»

Члены редакционной коллегии научного журнала «Вестник Торайғыров университета. Педагогическая серия» в своей профессиональной деятельности придерживаются принципов и норм «**Этики публикации для научного журнала «Вестник Торайғыров университета. Педагогическая серия»**». Этика публикации разработана в соответствии с международной публикационной этической нормой Комитета по публикационной этике (COPE), этическими принципами публикации журналов Scopus (Elsevier), **Кодекса академической честности** Торайғыров университета.

Публикационная этика определяет нормы, принципы и стандарты этического поведения редакторов, рецензентов и авторов, меры по выявлению конфликтов интересов, незачинного поведения, инструкции по изъятию (ретракции), исправлению и опровержению статьи.

Все участники процесса публикации, соблюдают принципы, нормы и стандарты публикационной этики.

Качество научного журнала обеспечивается исполнением принципов участников процесса публикации: равенства всех авторов, принцип конфиденциальности, однократные публикации, авторства рукописи, принцип оригинальности, принцип подтверждение источников, принцип объективности и своевременности рецензирование.

Права и обязанности главного редактора и ответственного секретаря. Должностные обязанности и права главного редактора и ответственного секретаря «Вестник Торайғыров университета. Педагогическая серия» определены соответствующими утвержденными должностными инструкциями.

Права и обязанности рецензентов

Рецензенты журнала «Вестник Торайғыров университета. Педагогическая серия» обязаны руководствоваться принципу *объективности*.

Персональная критика в адрес автора(-ов) рукописи недопустима. Рецензент должен аргументировать свои замечания и обосновывать свое решение о принятии рукописи или о ее отклонении.

Национальность, религиозная принадлежность, политические или иные взгляды автора(-ов) не должны приниматься во внимание и учитываться в процессе рецензирования рукописи рецензентом(-ами).

Экспертная оценка, составленная рецензентом должно способствовать принятию решения редакцией о публикации и помогать автору улучшить рукопись.

Решение о принятии рукописи к публикации, возвращение работы автору на изменение или доработку, либо решение об отклонении от публикации принимается редколлегией опираясь на результаты рецензирования.

Принцип своевременности рецензирования. Рецензент обязан предоставить рецензию в срок, определенный редакцией, но не позднее 2-4 недель с момента получения рукописи на рецензирование. Если рассмотрение статьи и подготовка рецензии в назначенные сроки невозможны, то рецензент должен незамедлительно уведомить об этом научного редактора.

Рецензент, который считает, что его квалификация не соответствует либо недостаточна для принятия решения при рецензировании предоставленной рукописи должен незамедлительно сообщить об этом научному редактору и отказаться от рецензирования рукописи.

Принцип конфиденциальности со стороны рецензента. Рукопись, предоставленная рецензенту на рецензирование должна рассматриваться как конфиденциальный материал. Рецензент имеет право демонстрировать ее и/или обсуждать с другими лицами только после получения письменного разрешения со стороны научного редактора журнала и/или автора(-ов).

Информация и идеи научной работы, полученные в ходе рецензирования и обеспечения публикационного процесса, не должны быть использованы рецензентом(-ами) для получения личной выгоды.

Принцип подтверждения источников. Рецензент должен указать научные работы, которые оказали бы влияние на исследовательские результаты рассматриваемой рукописи, но не были приведены автором(-ами). Также рецензент обязан обратить внимание научного редактора на значительное сходство или совпадение между рассматриваемой рукописью и ранее опубликованной работой, о котором ему известно.

Если у рецензента имеются достаточные основания полагать, что в рукописи содержится плагиат, некорректные заимствования, ложные и сфабрикованные материалы или результаты исследования, то он не должен допустить рукопись к публикации и проинформировать научного редактора журнала о выявленных нарушениях принципов, стандартов и норм публикационной и научной этики.

Права и обязанности авторов

Публикационная этика базируется на соблюдении принципов:

Однократность публикации. Автор(-ы) гарантируют что представленная в редакцию рукопись статьи не была представлена для рассмотрения в другие издания. Представление рукописи одновременно в нескольких журналах/изданиях неприемлемо и является грубым нарушением принципов, стандартов и норм публикационной этики.

Авторство рукописи. Лицо, которое внесло наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и указывается первым в списке авторов.

Для каждой статьи должен быть назначен автор для корреспонденции, который отвечает за подготовку финальной версии статьи, коммуникацию с редколлегией, должен обеспечить включение всех участников исследования (при количестве авторов более одного), внесших в него достаточный вклад, в список авторов, а также получить одобрение окончательной версии рукописи от всех авторов для представления в редакцию для публикации. Все авторы, указанные в рукописи/статье, несут ответственность за содержание работы.

Принцип оригинальности. Автор(-ы) гарантирует, что результаты исследования, изложенные в рукописи, представляют собой оригинальную самостоятельную работу, и не содержат некорректных заимствований и плагиата, которые могут быть выявлены в процессе.

Авторы несут ответственность за публикацию статей с признаками неэтичного поведения, плагиата, самоплагиата, самоцитирования, фальсификации, фабрикации, искажения данных, ложного авторства, дублирования, конфликта интересов и обмана.

Принцип подтверждения источников. Автор(-ы) обязуется правильно указывать научные и иные источники, которые он(и) использовал(и) в ходе исследования. В случае использования каких-либо частей чужих работ и/или заимствования утверждений другого автора(-ов) в рукописи должны быть указаны библиографические ссылки с указанием автора(-ов) первоисточника. Информация, полученная из сомнительных источников не должна использоваться при оформлении рукописи.

В случае, если у рецензентов, научного редактора, члена(-ов) редколлегии журнала возникают сомнения подлинности и достоверности результатов исследования, автор(-ы) должны предоставить дополнительные материалы для подтверждения результатов или фактов, приводимых в рукописи.

Исправление ошибок в процессе публикации. В случае выявления ошибок и неточностей в работе на любой стадии публикационного процесса авторы

обязуются в срочном порядке сообщить об этом научному редактору и оказать помощь в устранении или исправлении ошибки для публикации на сайте журнала соответствующей коррекции (Erratum или Corrigendum) с комментариями. В случае обнаружения грубых ошибок, которые невозможно исправить, автор(-ы) должен(-ны) отозвать рукопись/статью.

Принцип соблюдения публикационной этики. Авторы обязаны соблюдать этические нормы, связанные с критикой или замечаниями в отношении исследований, а также в отношении взаимодействия с редакцией по поводу рецензирования и публикации. Несоблюдение этических принципов авторами расценивается как грубое нарушение этики публикаций и дает основание для снятия рукописи с рецензирования и/или публикации.

Конфликт интересов

Конфликт интересов, по определению Комитета по публикационной этике (COPE), это конфликтные ситуации, в которых авторы, рецензенты или члены редколлегии имеют неявные интересы, способные повлиять на их суждения касательно публикуемого материала. Конфликт интересов появляется, когда имеются финансовые, личные или профессиональные условия, которые могут повлиять на научное суждение рецензента и членов редколлегии, и, как результат, на решение редколлегии относительно публикации рукописи.

Главный редактор, член редколлегии и рецензенты должны оповестить о потенциальном конфликте интересов, который может как-то повлиять на решение редакционной коллегии. Члены редколлегии должны отказаться от рассмотрения рукописи, если они состоят в каких-либо конкурентных отношениях, связанных с результатами исследования автора(-ов) рукописи, либо если существует иной конфликт интересов.

При подаче рукописи на рассмотрение в журнал, автор(-ы) заявляет о том, что в содержании рукописи указаны все источники финансирования исследования; также указывают, какие имеются коммерческие, финансовые, личные или профессиональные факторы, которые могли бы создать конфликт интересов в отношении поданной на рассмотрение рукописи. Автор(-ы), в сопроводительном письме при наличии конфликта интересов могут указать ученых, которые, по их мнению, не смогут объективно оценить их рукопись.

Рецензент не должен рассматривать рукописи, которые могут послужить причинами конфликта интересов, проистекающего из конкуренции, сотрудничества или других отношений с кем-либо из авторов, имеющих отношение к рукописи.

В случае наличия конфликта интересов с содержанием рукописи, ответственный секретарь должен известить об этом главного редактора, после чего рукопись передается другому рецензенту.

Существование конфликта интересов между участниками в процессе рассмотрения и рецензирования не значит, что рукопись будет отклонена.

Всем заинтересованным лицам необходимо, по мере возможности избегать возникновения конфликта интересов в любых вариациях на всех этапах публикации. В случае возникновения какого-либо конфликта интересов тот, кто обнаружил этот конфликт, должен незамедлительно оповестить об этом редакцию. То же самое касается любых других нарушений принципов, стандартов и норм публикационной и научной этики.

Неэтическое поведение

Неэтичным поведением считаются действия авторов, редакторов или издателя, в случае самостоятельного предоставления рецензии на собственные статьи, в случае договорного и ложного рецензирования, в условиях обращения к агентским услугам для публикации результатов научного исследования, лжеавторство, фальсификации и фабрикация результатов исследования, публикация недостоверных псевдо-научных текстов, передачи рукописи статей в другие издания без разрешения авторов, передачи материалов авторов третьим лицам, условия когда нарушены авторские права и принципы конфиденциальности редакционных процессов, в случае манипуляции с цитированием, плагиатом.

Инструкция

Отзыв, исправление статей, извинения, опровержения осуществляется в соответствии с публикационной этике.

Теруге 12.06.2024 ж. жіберілді. Басуға 28.06.2024 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

1,55 Кб RAM

Шартты баспа табағы 5,75.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. Ж. Шоқубаева

Корректорлар: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 4243

Сдано в набор 12.06.2024 г. Подписано в печать 28.06.2024 г.

Электронное издание

1,55 Кб RAM

Усл.п.л. 5,75. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. Ж. Шоқубаева

Корректоры: А. Р. Омарова

Заказ № 4243

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.pedagogic-vestnik.tou.edu.kz